

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Faculty of Landscape Architecture, Horticulture
and Crop Production Science

(IN)FORMELL TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

EN STUDIE OM POTENTIALEN I DET TILLFÄLLIGA OCH DESS TRANSFORMATION
FRÅN INFORMELL TILL FORMELL

Simon Wirf och Johanna Arvidsson

Självständigt arbete • 30 hp
Landscape Architecture – Master's Programme
Alnarp 2019

Titel: (In)formell tillfällig användning - En studie om potentialen i det tillfälliga och dess transformering från informell till formell

Titel (eng.): (In)formal temporary use - A study about the potential of the temporary and it's transformation from informal to formal

Författare: Simon Wirf & Johanna Arvidsson

Handledare: Eva Kristensson, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. handledare: Sabina Jallow, MAU, Institutionen för Kultur och samhälle, avdelningen för Urbana studier

Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examiner: Johan Wirdelöv, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0852

Program/utbildning: Landscape Architecture - Master's Programme

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Författarna

Illustrationer: Producerade av författaren, om inte annat anges

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: tillfällig användning, formell stadsutveckling, informell stadsutveckling, gentrifisering, Friisgatan Malmö, Djupadal Malmö

Sveriges lantbruksuniversitet Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

(IN)FORMELL TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

*EN STUDIE OM POTENTIALEN I DET TILLFÄLLIGA OCH DESS
TRANSFORMATION FRÅN INFORMELL TILL FORMELL*

SAMMANFATTNING

Utvecklingen av staden kan kategoriseras utifrån formella och informella avsändare. Den formella stadsutvecklingen sker via kommundrivna planeringsprocesser och är baserad på lagar och regler. Den informella dition består av medborgare som på egna initiativ skapar eller förändrar något som påverkar den byggda miljön, ofta frikopplad från den kommundrivna planeringen. När en medborgare historiskt sett har velat påverka stadsmiljön har det ofta skett med hjälp av olika typer av tillfälliga användningar. Fenomenet kan kortfattat definieras som en tillfällig användning av en plats som agerar i ett tidsligt och rumsligt mellanrum. När medborgare genomför tillfällig användningar signalerar det en demokratisering av planeringsprocessen, samtidigt som det går att identifiera politiska aspekter som berör rätten till staden.

I vår samtid har dock tillfällig användning dragit till sig ett ökat intresse även från den formella delen av stadsutvecklingen. Det anses ofta vara ett värdefullt och flexibelt komplement till den planering som är reglerad enligt översikt- och detaljplaner. Den formella typen av tillfällig användning genomförs ofta för att uppnå ett specifikt och separerat syfte, och i den formaliseringsprocessen riskerar mycket av det engagemang och entusiasm som fenomenet grundar sig att gå förlorat.

Detta examensarbete undersöker vilka potentialer fenomenet tillfällig användning har, och hur det förändras när det går från informella initiativ till att vara en del av en kommundriven planeringsprocess. Uppsatsen består av en litteraturstudie samt en fallstudie som inrymmer två tillfälliga projekt där det ena har en informell avsändare och det andra en formell. Detta mynnar ut i en diskussion om aspekter som går förlorade i formaliseringsprocessen, vilka långsiktiga konsekvenser det kan få, samt behovet av en ny kategorisering av fenomenet.

Nyckelord: tillfällig användning, formell stadsutveckling, informell stadsutveckling, gentrifiering, Friisgatan Malmö, Djupadal Malmö

ABSTRACT

The urban development can be categorized as either formal or informal. The formal urban development is based on the municipalities master plans, and is regulated by laws and rules. The informal urban development consists of citizens who on its own initiative, creates or change something that affects the built environment, something that is distinguish from the formal planning legislations. When a citizen transforms the city, it has often been done with the help of different kinds of temporary uses. The phenomenon is briefly defined as a temporary use of a space which acts in a temporal and spatial gap. When this is performed by a citizen it is indicating a democratisation of the planning process, and certain political aspects concerning the right to the city can often be identified.

In our time, temporary use has been attracting increasing interests from different kinds of formal actors in the urban development. It is considered to be a valuable and flexible complement to the master planning of the city. Formal actors often implement temporary use as a method to accomplish a subsequent purpose. When this formalisation is performed, certain aspects concerning the enthusiasm and the engagement that the phenomenon is rooted in, is adventured.

This master thesis investigates the potential of temporary use, and how it changes in the transformation from informal initiatives to an integrated part of the formal urban development. The thesis consists of a literature study and a case study, which in turn contains two temporary projects: one informal and one formal. This leads to a discussion about the adventured aspects in the process of formalisation, which long-term consequences this might lead to, and the need for a new categorisation of temporary use.

Key words: temporary use, formal urban development, informal urban development, gentrification, Friisgatan Malmö, Djupadal Malmö

FÖRORD

Vårt intresse för tillfällig användning växte fram redan under vår gemensamma kandidatutbildning vid avdelningen för urbana studier på Malmö universitet. Där introducerades vi för den centrala roll medborgaren och människan spelar i vår gemensamma byggda miljö. Tillfällig användning ses ibland som en metod för demokratisering och involvering av medborgare i stadsutvecklingen och har sedan dess varit ett ämne vi brinner lite extra för. När vi påbörjade masterprogrammet i landskapsarkitektur vid SLU Alnarp, har dessa frågor fortsatt varit relevanta för oss. När de har diskuterats har det dock gjorts utan att tillfällig användning har kommit på tal. Denna uppsats har därför varit en möjlighet att fördjupa oss i ämnet och samtidigt en antydning till att knyta ihop våra två utbildningar. Vi hoppas att uppsatsen skall bidra till en förståelse för fenomenets komplexitet, men också påvisa vilka potentialer det har för flera delar av stadsutvecklingen.

Vi skulle vilja ägna ett stort tack till alla som bidragit på olika sätt genom arbetet med denna uppsats. Elin Einarsson och Dan Stenqvist ställde upp på intervjuer som genererade mycket värdefull information. Men också våra handledare Eva Kristensson och Sabina Jallow som väglett oss genom många förvirrade stunder och bidragit med mycket kunskap kring både tillfällig användning och det akademiska skrivandet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	9
1.1 BAKGRUND.....	10
1.2 SYFTE	11
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	11
1.4 ANGREPPSSÄTT OCH METOD.....	11
1.5 LÄSANVISNING	14
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	16
2.1 INTRODUKTION.....	17
2.2 BAKGRUND OCH FÖRÄNDRING AV TILLFÄLLIG ANVÄNDNING.....	19
2.3 FORMELL OCH INFORMELL STADSUTVECKLING.....	23
2.4 ALTERNATIVA FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL PLANERING.....	24
2.5 DEFINITION TILLFÄLLIG ANVÄNDNING.....	30
2.6 TILLFÄLLIG ANVÄNDNING I EN FORMELL PLANERINGSPROCESS.....	32
2.7 KOMMENTAR LITTERATURSTUDIE.....	41
3. TVÅ TILLFÄLLIGA PROJEKT.....	42
3.1 STRUKTUR.....	43
3.2 PUMPTRACK I DJUPADAL.....	45
3.3 SOMMARGÅGATA PÅ FRIISGATAN.....	53
3.4 KOMMENTAR FALLSTUDIE.....	60
4. DISKUSSION.....	61
4.1 KVALITETER I TILLFÄLLIG ANVÄNDNING.....	62
4.2 POTENTIALER FÖR TILLFÄLLIG ANVÄNDNING.....	64
4.3 EN NY KATEGORISERING AV TILLFÄLLIG ANVÄNDNING.....	66
5. REFLEKTION.....	70
5.1 TILLFÄLLIG ANVÄNDNING SOM EN KATALYSATOR I EN GENTRIFIERINGSPROCESS.....	71
5.2 GENERELL REFLEKTION.....	73
5.3 METODKOMMENTAR.....	73
5.4 AVSLUTANDE REFLEKTION.....	74
KÄLLFÖRTECKNING.....	77
BILAGOR.....	82

1.1 BAKGRUND

Tillfällig användning är ett fenomen som har blivit allt mer diskuterat inom professionen för landskapsarkitektur och planering de senaste åren. Som fenomen i sig är det emellertid inte något nytt, medborgare har sedan tidigt 1900-tal approprierat platser med olika typer av tillfälliga användningar (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Den tillfälliga användningen är djupt rotad i olika typer av *DIY (do it yourself)* -rörelser, som historiskt sett är oplanerad och kan beskrivas som informella aktioner som påverkar stadens utformning (Lehtovuori & Ruoppila, 2012). DIY (på svenska ”gör det själv”) syftar i sammanhanget på fenomen där stadens medborgare själva tar initiativ till stadens utformning (Lydon & Garcia, 2015). Med hjälp av osanktionerade taktiker av en småskalig karaktär används det som metod för att kringgå den ofta invecklade och tidskrävande kommundrivna planeringsprocessen (Lydon & Garcia, 2015). Tillfällig användning kan ses som en möjlig metod för medborgare att utöva ”gör det själv”-taktiker och det spelar ofta en central roll i stadens kulturellt publika liv och kan verka i många olika sammanhang (Lehtovuori & Ruoppila, 2012). Det kan vara en marknad på ett torg, en egenbyggd skateboardramp eller en food-truck i samband med ett event.

Samtidigt som dessa osanktionerade tillfälliga användningar pågår i staden påtalar flera erkända forskare inom området att tillfällig användning också implementeras allt flitigare som ett strategiskt verktyg i den kommundrivna planeringsprocessen (Zimm, 2016; Bishop & Williams, 2012). I det sammanhanget är syftet ofta ett ökat medborgardeltagande eller för en skapa en större samverkan mellan aktörer i byggprocessen. En kommundriven planeringsprocess fungerar emellertid på ett omvänt sätt jämfört med hur en tillfällig användning historiskt sett är uppbyggd (Oswalt, Misselwitz & Overmeyer, 2013). Den kommundrivna planeringsprocessen startar i att formulera ett slutmål och jobbar sedan fram en strategisk plan för hur målet kan uppnås, medan tillfälliga användning ursprungligen startar på oplanerade eller oprogrammerade platser i staden och sällan har ett specifikt slutmål (a.a.). Samma fenomen används alltså av två olika typer av aktörer, som till synes borde vara varandras motpoler.

Fabian och Samson skriver i artikeln *Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark* (2016) om detta motsatsförhållande genom två referensexempel. De menar att formaliseringsprocessen av ”gör det själv”-taktiker riskerar att äventyra det engagemang och den entusiasm som fenomenet grundar sig i. De ifrågasätter också om formaliseringen skadar

de politiska aspekter som berör medborgarens rätt till staden (Fabian & Samson 2016).

Här börjar en problematik att utkristallisera sig. Vad händer när den kommundrivna planeringsprocessen anammar tillfällig användning, som historiskt sett varit reserverade för osanktionerade initiativ?

BY FORMALIZING DIY TACTICS, THE TWO CASES RAISE DOUBTS AS TO WHETHER DIY URBANISM CAN BE INTEGRATED INTO STRATEGIC URBAN PLANNING WITHOUT SERIOUSLY COMPROMISING THE ENGAGEMENT AND THE POLITICAL POTENCY OF THE CITIZEN'S RIGHT TO THE CITY.

(Fabian & Samson 2016 s.174)

1.2 SYFTE

Syftet med detta arbete har varit att skapa en större förståelse för tillfällig användning, och undersöka hur fenomenet förändras när det förflyttas från att vara en informell aktion till att användas som ett verktyg i kommundrivna planeringsstrategier. Tillfällig användning nyttjas idag i allt fler sammanhang, vilket motiverar en undersökning av vilka möjligheter fenomenet har samt hur det kan beskrivas.

1.3 FRÅGESTÄLLNING

Utöver ett undersökande om den tillfälliga användningens ursprung och förändring från osanktionerade aktioner till ett strategiskt planeringsverktyg, söker arbetet svar på följande frågeställningar:

- Vilka potentialer har tillfällig användning att påverka stadens utformning när det sker som en informell aktion respektive som ett kommundrivet planeringsverktyg?
- Hur förändras fenomenet tillfällig användning när det förflyttas från att vara en informell aktion till att användas som ett verktyg i kommunens planeringsstrategi?

1.4 ANGREPPSSÄTT OCH METOD

För att kunna undersöka fenomenet tillfällig användning, både inom den informella och formella stadsutvecklingen, var det först viktigt att skapa en förståelse kring fenomenet. Hur det har

förändrats genom åren och vilka användningsområden tillfällig användning redan nyttjas i. Arbetet startade därför med en litteraturstudie som fungerade som ett kunskapsbyggande fundament som efterföljande delar av arbetet kunde ta stöd av.

För att söka svar på arbetets frågeställningar genomfördes även en fallstudie där två projekt i praktiken studerades. Fallstudien bestod av intervjuer, platsbesök samt informationssamling från olika offentliga handlingar. Även tidningsartiklar och inlägg på olika sociala medier var av intresse då båda projekten använder sig av den sortens kanaler för att kommunicera sina projekt samt för att sprida aktuell information om olika skeenden. En mer utförlig beskrivning om hur urvalet av projekten gick till följer nedan under rubriken *Urval*.

LITTERATURSTUDIE

Den litteratur som har använts har till stor del baserats på studier kring ämnet tillfällig användning. Forskningen som litteraturen tar avstamp i har till stor del skett i en europeisk storstadskontext. Såväl den kulturella och planeringsmässiga normen, som storleken på städerna påverkar givetvis litteraturens utfall. Översättningen från den kontexten till Malmö anses dock vara så pass görbar att teorierna är relevanta i denna studie. Litteraturen som användes var till största del skriven på engelska, vilket innebar att de sökord som mest frekvent användes för att hitta relevant litteratur också var på engelska. Exempel på sökord är: *temporary use, temporary urbanism, tactical urbanism, temporary users, temporary architecture*.

FALLSTUDIE

Urval

De två projekten som ingår i fallstudien är båda lokaliserade i Malmö. Det motiveras med att vi båda bor och studerar i Malmö, vilket gör återkommande platsbesök möjligt. Samtidigt har vi också en kunskap om stadens kontext och dess rörelsemönster vilket underlättade förståelsen för platserna där projekten agerar. För att kunna genomföra en trovärdig undersökning var det också relevant att kunna genomföra platsstudier av projekten. Detta innebar således att projekten behövde vara pågående och aktiva under hösten 2018 när detta arbete genomfördes.

Tidigt i arbetsprocessen studerades boken *Tactical urbanism* (2015) skriven av stadsplaneraren Mike Lydon och arkitekten Anthony Garcia. I boken behandlas fenomenet med samma namn, *tactical urbanism*, som kan beskrivas som ett tillvägagångssätt för att aktivera platser eller påverka utformningen av staden med hjälp av interventioner som är både tillfälliga och kostnadseffektiva (Lydon & Garcia 2015). Det är ett arbetssätt som kan användas av såväl myndigheter och kommuner som privatpersoner eller mindre organisationer, och det finns en

rad olika användningsområden för tactical urbanism, men enligt Lydon och Garcia finns det tre områden där det används mest frekvent; 1. När ett projekt initieras av medborgare för att kringgå kommunens långdragna planeringsprocess och byråkrati. 2. När kommunen eller investerare ser det som en metod för att engagera medborgarna i en dialog kring ett projekt. 3. När ett projekt används som ett test innan det realiserar permanent eller att det görs större investeringar i det (Lydon & Garcia 2015).

Valet av projekt att studera har gjorts utifrån våra frågeställningar, men det skulle också gå att beskriva dessa med hjälp av Lydon och Garcias användningsområden. Ett projekt representerar det medborgarinitierade som kringgår den långa och tidskrävande kommundrivna planeringsprocessen. Det andra projektet är istället kommundrivet och svarar för de två kvarvarande användningsområdena. Detta urval bidrar till en förståelse för hur tillfälliga projekt fungerar i praktiken, men det genererar också information för att kunna svara på arbetets frågeställning om hur tillfällig användning skiljer sig åt beroende på om avsändaren är en medborgare eller kommun.

Utifrån dessa urvalskriterier innefattar fallstudien två tillfälliga projekt: *Pumptrack i Djupadal* som är ett medborgardrivet projekt samt *Sommargågata på Friisgatan* som är ett kommundrivet projekt.

Intervjuer

I fallstudien har två intervjuer genomförts vars syfte var att nå information som endast nyckelpersonerna bakom projekten besitter. Den ena intervjun gjordes med Dan Stenqvist som är initiativtagare projektet Pumptrack i Djupadal, och den andra genomfördes med Elin Einarsson som är projektledare för Sommargågata på Friisgatan. Intervjun med Einarsson var semistrukturerad och genomfördes i ett konferensrum på hennes arbetsplats 2018-11-06. En semistrukturerad intervju söker svar på några förberedda frågor men är öppen för att intervjun kan ta nya riktningar beroende på de svar som ges (Denscombe, 2018). Samtalet spelades in och transkriberades vilket resulterade i en stor mängd information. Intervjun med Stenqvist var däremot tvådelad. Första träffen var ett spontant samtal på *Solde kaffebar* (2018-10-05), där historien och tankarna bakom projektet i Djupadal diskuterades. Efter detta genomfördes en intervju med mer strukturerade frågor via en mailkonversation. I förhållande till det omfattande materialet intervjun med Einarsson gav blev den mailbaserade intervjun med Stenqvist inte lika uttömmande. Framförallt tar den inte nya riktningar vilket i efterhand kan ses som en begränsning i arbetet. Svaren från Stenqvist var dock så pass välformulerade och sakliga för att tillräckligt mycket information kunde samlas in.

Platsbesök

Intervjuerna med Stenqvist och Einarsson gav mycket information men det är viktigt att ha i åtanke att de båda intervjupersonerna kan anses partiska då de värnar om sina egna projekt. Därför valde vi att också genomföra platsbesök, då den metoden har förmågan att kunna analysera ett projekt utan att behöva förlita sig på en annan källa (Denscombe, 2018).

Projektet besöktes tre gånger vardera vid olika tidpunkter på dygnet, för att bredda observationen och se huruvida platsernas funktion och aktivitet förändras beroende på tidpunkt. Varje tillfälle varade mellan 30 till 60 minuter och tillvägagångssättet varierade något varje gång. Vid första tillfället observerades platsen något passivt, andra gången rörde vi oss aktivt på platsen och använde oss av de olika artefakter som fanns tillgängliga, och sista tillfället användes främst till att ta mått för att kunna skapa ett underlag till ett ritningsmaterial. Vi dokumenterade hela tiden platsbesöken med fotografier för att underlätta förståelsen för platsen.

Analys

För att kunna undersöka hur fenomenet skiljer sig åt beroende på om det används inom den formella eller informella stadsutvecklingen behövde några jämförbara värden identifieras. Två begrepp som därför återkommer genom arbetet är *kvaliteter* och *potentialer*. Med kvaliteter avses de värden ett projekt besitter i sig själv, till exempel att det är flexibelt eller kostnadseffektivt. Potential avser istället vilken roll det kan spela i stadsutvecklingen, ofta baserat på kvaliteterna. Om en tillfällig användning exempelvis har en kvalitet i att det är flexibelt har det också rimligen potentialen att agera som en typ av testbädd i en stadsutvecklingsprocess.

1.5 LÄSANVISNING

Uppsatsen består av fem kapitel: *Inledning*, *Teoretiska utgångspunkter*, *Två tillfälliga projekt*, *Diskussion* samt *Reflektion*. Inledningen är denna första del du just nu läser. Den beskriver arbetets bakgrund, syfte och metod. I det andra kapitlet, *Teoretiska utgångspunkter*, skapas ett underlag för att kunna diskutera arbetets frågeställningar, med hjälp av tidigare forskning kring ämnet. Vilken litteratur som har använts, samt dess relevans för respektive frågeställning beskrivs mer utförligt under rubriken 2.1 Introduktion och struktur. Värt att notera är att all litteratur inte redogörs för i det kapitlet, en del teori som endast är relevant för diskussionsdelen redogörs först där. Kapitlet *Två tillfälliga projekt* är rapportens empiriska del, där två projekt som kategoriseras som tillfällig användning undersöks närmare. Här presenteras även det material som intervjuerna med initiativtagarna för vardera projekt gav. Kapitlet *Diskussion* behandlar den tillfälliga användningens

kvaliteter och potentialer, samt kopplar utfallet från de två tidigare kapitlen till arbetets frågeställningar. Här förs även ett resonemang kring behovet av en ny kategorisering av fenomenet. I det avslutande kapitlet Reflektion, beskrivs relevanta aspekter av tillfällig användning, och vad det på lång sikt kan bidra till. Här återfinns även en reflektion kring metodval samt en avslutande kommentar till uppsatsen.

2.1 INTRODUKTION

Detta kapitel innehåller uppsatsens teoretiska utgångspunkter, och här förs med litteraturens hjälp en diskussion kring de relevanta frågorna i detta arbete. Kapitlet är uppbyggt kring två centrala utgångspunkter. Den första omfattar tillfällig användning och här tecknas en bakgrund till fenomenet och dess förändringar. I den andra utgångspunkten behandlas kontrasterna mellan formell och informell stadsutveckling som sedan kopplas till en diskussion om det ökade intresset för alternativa förhållningssätt till planering. Detta intresse exemplifieras med stadsutvecklingsprojektet Carlsberg byen i Köpenhamn.

De två utgångspunkter används som ett underlag för att redovisa vår definition av tillfällig användning, och hur det förhåller sig till hur begreppet tolkas i annan litteratur. Kapitlets sista del ägnas åt tillfällig användning som en del av en formell planeringsprocess, där ett centralt bidrag är typologi över hur tillfällig användning kan övergå från teori till praktik utvecklad av Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013). Denna typologi används sedan som analytiskt verktyg i bearbetningen av fallstudien. Kapitlet avslutas med en sammanfattande kommentar.

FÖRSTA UTGÅNGSPUNKTEN

Här tecknas en bakgrund till fenomenet samt hur det har förändrats över tid.

ANDRA UTGÅNGSPUNKTEN

Här beskrivs motsatsförhållandet mellan formell och informell stadsutveckling. Detta kopplas till en diskussion om det ökade intresset för alternativa förhållningssätt till planering.

DEFINITION

Denna del använder utgångspunkterna som ett underlag för att definiera fenomenet, samt beskriver hur det är tolkat i annan litteratur.

TILLFÄLLIG ANVÄNDNING I EN FORMELL PLANERINGSPROCESS

Här beskrivs hur tillfällig användning implementeras som ett formellt planeringsverktyg. Ett centralt bidrag är typologin över hur tillfällig användning kan övergå från teori till praktik utvecklad av Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013).

Fig. 1. Diagram över kapitlets struktur.

FÖRSTA UTGÅNGSPUNKTEN

THE QUEST FOR PERMANENCE, GUIDES MANY OF OUR CHOICES. WE WANT TO ACHIEVE LASTING RESULTS, OR FIND PERMANENT SOLUTIONS, OR ENDURING LOVE, TO MAKE CONTINUING COMMITMENTS, TO INVEST OUR SAVINGS WITH PERMANENT INVESTMENT FUNDS AND TO ACHIEVE SUSTAINABLE REGENERATION.

(Bishop och Williams, 2012 s.11)

2.2 BAKGRUND OCH FÖRÄNDRING AV TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Peter Bishop är professor i urban design och har tillsammans med författaren och stadsplaneraren Lesley Williams skrivit boken *The temporary city* (2012). I den skriver de att vi lever i värld som historiskt sett ständigt strävar efter permanens, och att den strävan vägleder många av människans dagliga beslut. Vi söker efter att uppnå långsiktiga resultat eller permanenta lösningar, och projekt som är rubricerade som tillfälliga anses ofta vara sekundära tills ett permanent stadium infinner sig (Bishop & Williams, 2012). De menar dock att denna permanens mer eller mindre är en illusion, i verkligheten är faktumet att saker förändras det enda som är säkert. Mänskligheten visar få tecken på permanens, det är snarare en cykel som består av födelse, tillväxt, död och förfall (Bishop & Williams, 2012). Enligt Bishop och Williams (2012) bör även detta appliceras på synen på staden. De skriver att städer ständigt är i förnyelse och förändras i form, funktion och värdering. Det är snarare en fråga om tid; strukturer som utger sig för att vara permanenta visar sig till slut vara tillfälliga (Bishop & Williams, 2012).

Arkitekten Malin Zimm skriver i texten *Tillfällig arkitektur ger plats för kultur* (2016) att det tillfälliga inte är en marginell företeelse i den urban kontexten, det är tvärtom närvarande överallt, och det existerar i väldigt olika skalor. Hon nämner att ett storskaligt exempel på detta är Eiffeltornet i Paris som uppfördes en tillfällig konstruktion till stadens världsutställning 1889. Zimm skriver att Eiffeltornet idag är en oundgänglig symbol för staden, och det är svårt att se konstruktionen som tillfällig. På en mindre skala kanske någon kritar upp en tillfällig hopphage på en skolgård, eller så får en förskola tillfälligt flytta in i baracker under tiden som huvudbyggnaden renoveras. (Zimm, 2016)

Det tillfälliga ska dock inte likställas med interim, där det finns en undermening om att det skulle vara en sekundär lösning tills det permanenta kommer på plats. Det tillfälliga kan fungera som en problemlösning under en övergångsperiod, men i grunden har det större potential än så. Det börjar också dagens arkitektur- och planeringsdiskurser att uppmärksamma, och i vår samtid börjar det tillfälliga att få en ökad status. Den nya statusen märktes exempelvis när den tillfälliga bastun i stadsutvecklingsprojektet Frihamnen, i Göteborg, nominerades till Kasper Salin-priset 2015 (Zimm, 2016). Bastun är ritad av det tyska arkitektkollektivet Raumlaborberlin, och den är, liksom stora delar av övriga Frihamnen, tillfälligt konstruerad tillsammans med stadens medborgare (Zimm, 2016).

Den tyska arkitekten och författaren Philipp Oswalt har tillsammans med landskapsarkitekten Klaus Overmeyer och arkitekten Philipp Misselwitz skrivit boken *Urban catalyst* (2013). Där skriver de att det ökade intresset för det tillfälliga inte bara märks i en

planeringskontext utan också i samhället i stort. De skriver att allt fler anställda exempelvis inte längre har en fixerad arbetsplats, utan arbetet är istället en fluktuerande process som kan ta plats också i hemmet eller på en tillfällig öppen kontorsplats. Olika sorters bilpooler är ett annat typiskt exempel som ofta används i teorier om delningsekonomi men som likväl är relevant även i denna kontext (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). De fortsätter med att människor inte nödvändigtvis tycks känna ett behov av att ha tillgång till en fast bil varje dag utan kan ingå i ett schematiskt system där man hyr en bil för varje tillfälle. De menar att det finns många fler exempel på liknande fenomen, men det de har gemensamt är att de alla signalerar en förändrad mentalitet till permanent och temporärt. Samhället är en snabbare process, en process där formell planering och arkitektur ibland kan vara för trög, vilket öppnar upp för nya praktiker där det tillfälliga har en plats att fylla (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

HISTORIK

Fenomenet tillfällig användning har existerat länge, om än i olika former och med olika motiv (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Den tillfälliga användningen går att identifiera redan på 1920-talet, som en konsekvens av den tidens ekonomiska lågkonjunktur, då bestod den av olika typer av squatting-rörelser och själv-konstruerade bostäder (a.a.). *Squatting* är ett engelskt begrepp som i sammanhanget skall förstås som en slags husockupation; att använda en plats eller mark som man legalt inte äger (Gov.UK, u.å.). Dessa typer av tillfälliga användningar går även att identifiera efter andra världskriget, som en konsekvens av Europas förstörda städer (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Under dessa tider var dessa rörelser sprungna ur det faktiska behovet att människor behövde någonstans att bo efter att konjunkturen kollapsat eller på grund av att deras ursprungliga hem hade blivit förstörda under krigsåren (a.a.).

Vidare skriver Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) att efter de modernistiska stadsbyggnadsprocesserna hade präglat stora delar av Europa och USA under 1900-talet, började en kritik mot den storskaliga och inhumana planeringen att forma sig. Kritikerna förespråkade ett alternativ levnadssätt och i denna kritik spelade den tillfälliga användningen en vital roll (a.a.). Dessa typer av tillfälliga användningar skiljer sig dock ifrån dem tidigare, då de inte längre uppkom som en konsekvens av hemlöshet eller lågkonjunktur, utan det var en handling som hade politiska motiv (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

Dessa politiska motiv kan kopplas till diskussionen kring teorin *the right to the city*, (på svenska *rätten till staden*) främst associerad med den franske filosofen Henri Lefebvre och hans bok *Le droit à la ville* (1968). Don Mitchell är professor i kulturgeografi och skriver i boken *The right to the city - social justice and the fight for public space* (2003) om Lefebvres teorier om

rätten till staden och dess publika platser. Mitchell skriver att den moderna staden i allt större utsträckning produceras för oss snarare än av oss. Samtidigt är hans mest normativa påståenden i sammanhanget att bygget av staden är en öppen och förutsättningslös process där stadens alla medborgare deltar. Städer är publika och heterogena, utbytet av social interaktion och erfarenheter är en av byggstenarna, och detta måste få ta plats i det offentliga rummet (Mitchell, 2003). Städer är en plats där olikhet lever och Mitchell menar att samhället i allra högsta grad både är och bör vara pluralistiskt. I boken citerar han Lefebvres franska begrepp *oeuvre*, (på svenska *öppenhet*, den öppna staden) som används för att beskriva det önskvärda sammanhang där staden ses som en process där alla medborgare deltar. Mitchell (2003) menar dock att det problematiska är att staden i realiteten fungerar på omvänt sätt, där medborgarna är åskådare snarare än medskapare. Om man föreställer sig staden som en plats där medborgarna är producenter av rum är en tillfällig användning i alla händelser ett användbart verktyg för att som privatperson skapa sig möjligheten att påverka och bygga sitt stadsrum.

Kritiken mot den modernistiska staden innebar att den till slut ersattes av vad Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) beskriver som *the corporate city*. De beskriver det som ett samhälle som är inriktat på att uppmuntra privata ekonomiska intressen, snarare än att se till den breda massans bästa. I konstruktionen av staden uttrycker sig detta i att platser som är intressanta ur ett investeringsperspektiv kategoriseras som relevanta objekt för framtida exploateringar, samtidigt som platser emellan dessa försvinner från medvetandet (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). De menar att det är just dessa platser, förbisedda av politiker, investerare och planerare som det tillfälliga tillåts att existera. Dessa platser kan i viss mån beskrivas som en typ av enklaver i staden, platser som är oanvändbara i en formell planeringsprocess (a.a.).

Vidare skriver Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) att den här utvecklingen också har inneburit att syftet med den tillfälliga användningen har förändrats i det samtida samhället. De menar att det inte längre nödvändigtvis är squatting som en konsekvens av hemlöshet eller en politiskt aktion som kritik mot det modernistiska stadsplaneringsidealet, utan snarare människor som utnyttjar ett mellanrum till att förverkliga deras egna idéer och drivkrafter. Det innebär också att den tillfälliga användningen har skiftat från en ointressant enklav till en typ av magnet som helt plötsligt blivit en intressant del av staden (a.a.). De förklarar att dessa typer av tillfälliga användningar skiljer sig från de med politiska mål i att de snarare är inriktade på personliga visioner eller specifika kulturprojekt. Istället för att skapa självorganiserade platser i något slags uppror, skapar dem en sorts publik plats som i vissa fall drar till sig väldigt mycket intresse och ibland fungerar som en slags trendsättare för den breda massan (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

ANDRA UTGÅNGSPUNKTEN

*UTVECKLINGEN AV STADEN FÖLJER TRADITIONELLT SETT EN
FORMALISERAD PROCESS BASERAD PÅ LAGAR OCH REGLER.
DET ÄR DEN SORTENS RUMSLIG PRODUKTION VI ÄR VANA ATT
FÖRKNIPPA MED URBAN NORMALITET.*

(Wikström, 2017)

2.3 FORMELL OCH INFORMELL STADSUTVECKLING

Citat från föregående sida är hämtat ur en artikel av Tomas Wikström, professor i Urbana studier vid Malmö universitet. Staden och dess gestaltning är programmerad utifrån översiktsplaner och detaljplaner och är en produkt av en formaliserad process. I Sverige regleras den fysiska planeringen enligt plan- och bygglagen (PBL), och kan med Wikströms ord beskrivas som en typ av *urban normalitet*. Begreppet syftar på hur planeringen traditionellt sett är uppbyggd, det vill säga vad som i sammanhanget anses vara normalt (Wikström, 2017). Emellertid finns det kanske en övertro på den formella stadsplaneringens förmågor och räckvidd. Det finns andra krafter och fenomen som oundvikligen påverkar den urbana utvecklingen på ett informellt sätt, utan fastställda beslut. Wikström listar en mängd fenomen som ryms inom begreppet informell stadsutveckling och det kan exempelvis vara: affischering, skate, marknader, genvägar och graffiti. Han menar att dessa fenomen uppenbarligen har olika egenskaper, och fungerar på olika sätt men gemensamt har de att de genom sin blotta existens påverkar den byggda miljön och dess utveckling, och kan alla mer eller mindre kategoriseras som en typ av tillfällig användning. För att exemplifiera detta använder sig Wikström av ett hypotetiskt bostadsområde. Han skriver att området har, genom en detaljplan, planerade gångvägar som är programmerade för människors transport inom bostadsområdet. Samtidigt har någon hypotetisk person insett att det går snabbare att komma från punkt A till punkt B genom att gena över en gräsmatta, och skapar därmed en stig som ständigt trampas upp. En informell, oplanerad stig, vid sidan av den formellt planerade gångvägen. Båda exemplen påverkar den byggda miljön (Wikström, 2017).

Wikström skriver att den informella stadsutvecklingen inte är ett nytt fenomen, det har om än i olika former existerat så länge det har funnits en formell fysisk planering. Han förklarar att det snarare är själva uppmärksammandet av fenomenet som växer sig allt starkare. Historiskt sett har det funnits ett ointresse från politiker och planerare emot dessa fenomen; det grundar sig bokstavligt i ett beteende som i viss mån motsätter sig ifrån hur det har planerats (a.a.). Denna attityd börjar dock förändras och förskjutas mot ett mer nyfiket förhållningssätt, som kanske kan resultera i en förändrad planeringsmässig normalitet (Wikström, 2017).

2.4 ALTERNATIVA FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL PLANERING

Oavsett om tillfällig användning sker utifrån politiska motiv eller baserat på personliga visioner så har fenomenet hela tiden pågått vid sidan om den traditionella, formella planeringsprocessen. Louise Fabian, lektor vid Aarhus universitet, och Kristine Samson, lektor vid Roskilde universitet, skriver i *Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark* (2016) att den formella planeringen traditionellt sett har handlat om att skapa sociala strukturer och tillväxt genom att organisera och kontrollera stadsrummet. Den synen på planering har dock de senaste åren blivit kritiserad och planeringen influeras allt mer av en strävan efter att involvera medborgarna i processen (Fabian & Samson, 2016). Precis som Wikström (2017), skriver dem att det finns ett ökat intresse bland planerare och arkitekter att lära- och använda sig av alternativa förhållningssätt till planering, då det anses kunna fungera som ett värdefullt och flexibelt komplement till den formella planeringen.

I den litteratur som studerats finns en rad begrepp som skulle kunna kategoriseras som alternativa förhållningssätt till den formella planeringen. Det finns en viss distinktion mellan dem men det de har gemensamt är att de alla syftar på en slags alternativ attityd till planering och anspelar på en process som innehåller andra förhållningssätt till aktörer och tid. De skulle alla också kunna kategoriseras som en typ av tillfällig användning. Begreppen signalerar ett växande intresse för osanktionerade ”bottom up”-rörelser, dels ur ett teoretiskt och vetenskapligt perspektiv, dels ur ett rent praktiskt, då politiker och planerare blir allt mer nyfikna på tillfällig användning.

Ett sådant begrepp är *guerilla gardening* som myntades 1973 av konstnären Liz Christy, som tillsammans med sin grupp Green guerrilla spred frön på offentliga platser (Bishop & Williams, 2012). Sedan dess har fenomenet spridit sig världen över och är idag en av de vanligaste typerna av tillfällig användning i staden (a.a.). Det kan handla om att plantera blommor och växter, arrangera mindre odlingslotter eller ha en mindre biodling (a.a.).

Nära besläktat med guerrilla gardening är begreppet *guerilla architecture*, men som istället handlar om strukturer som ofta har en politisk koppling och svarar på rådande samhällsproblem (Critical Concreat, 2010). Strukturerna är temporära och är ofta väldigt lätta att både bygga upp och ta ner (a.a.). Ofta tas gamla och övergivna platser eller byggnader i anspråk och kan på ett experimentellt sätt ge dessa nya funktioner och användningsområden (a.a.).

Ett annat exempel på ett liknande begrepp är *DIY-urbanism*. Det skulle kunna sammanfattas som medborgarinitierade, osanktionerade taktiker av en småskalig karaktär (Lydon och Garcia, 2015). En viktig aspekt med DIY-urbanism är att användaren endast kan vara privatpersoner eller

mindre organisationer, inte myndigheter eller andra formella aktörer i stadsutvecklingen (a.a.). Det ses som en metod för medborgare att påverka sin omgivning på ett billigt och snabbt sätt, genom att tillfälligt använda platser i sitt närområde (Lydon och Garcia, 2015). Fabian och Samson (2016) menar att fenomenet utmanar den formella rumsliga produktion som arkitekter och planerare står för, samtidigt som det förändrar vårt synsätt på den byggda miljön. De menar att det också stärker medborgarnas rätt till staden och kan bidra till ett ökat engagemang för publika platser. I deras artikel undersöks också om och hur fenomenet kan överföras till formella planeringsstrategier genom två fallstudier, där stadsutvecklingsprojektet Carlsberg byen i Köpenhamn är ett exempel. Carlsberg byen belyser hur formella aktörer ibland endast utnyttjar tillfällig användning om ett strategiskt verktyg för sekundära syften, och utifrån det drar Fabian och Samson (2016) slutsatsen att formaliseringsprocessen är problematisk och när den genomförs riskerar kärnvärden att gå förlorade.

CARLSBERG BYEN

Stadsutvecklingsprojektet Carlsberg byen är ett tydligt exempel på hur en stadsdel kan utvecklas med alternativa metoder, samtidigt som det belyser de problematiska aspekter som går att identifiera i det formella nyttjandet av tillfällig användning. Det är därför ett relevant referensprojekt även för denna uppsats.

År 2013 skrev Jacob Stubbe Østergaard en artikel om den nya stadsdelen i Köpenhamn där han intervjuade Mads Byer som är ansvarig för Carlsberg byens stadsliv. Han skriver att när det sista Carlsbergbryggeriet i området Valby stängdes 2008, fanns det helt plötsligt ett stort och strategiskt intressant område i staden som skulle kunna utvecklas till någonting annat. En översiktsplan för områdets utveckling formulerades och i den går det att läsa att den nya stadsdelen skall vara en dynamisk mix av bostäder, kontor och butiker (Carlsberg Byen, u.å.). Stadsdelen skall ha en mänsklig skala, vilket betyder att den skall vara tät och gångvänlig och utformningen på gator och torg skall uppmuntra till möten mellan människor (Stubbe Østergaard, 2013). I artikeln står det att Carlsberg byen ska vara en dynamisk och kreativ stadsdel, fylld av konst och kultur, och att det är i den visionen som tillfällig användning kommer in i bilden. När helt nya stadsdelar ska byggas där det tidigare inte finns ett etablerat stadsliv finns det en överhängande risk att det färdiga resultatet blir tomma fasader utan det stadsliv som fanns inkorporerat med dem på ritbordet (a.a.). För att undvika den utvecklingen i Carlsberg byen initierades dels tillfällig användningar i området, dels erbjöds även olika typer av kulturella verksamheter förmånliga hyresvillkor för att hålla området aktiverat parallellt med att den nya stadsdelen konstruerades (Stubbe Østergaard, 2013). Tre medarbetare från arkitektkollektivet Arki_lab skriver också om projektet och förklarar

att tre platser i området valdes ut som särskilt viktiga, och på dessa platser initierades tre olika typer av tillfälliga användningar (Frisk, Louile & Frisk, 2014). De förklarar att aktiviteterna på platserna skulle uppmuntra till möten och fysisk aktivitet, men framförallt signalera att någonting var på väg att hända i Carlsberg byen.

Fig. 2. Karta över Köpenhamn med Carlsberg byen markerat med:

Utöver de tre huvudsakliga tillfälliga användningarna tillsattes en kommité som ansvarade för att arrangera olika typer av kulturella event på olika platser över hela området (a.a.). Dessa event var ofta sprungna ur de olika kulturella verksamheterna som etablerat sig i lokaler som tidigare huserat Carlsbergs bryggeri som en följd av de förmånliga hyresvillkor de erbjöds (Frisk, Louile & Frisk, 2014).

Syftet med hela satsningen är som sagt att skapa en kreativ identitet och ett stadsliv, för att på sikt bli ett attraktivt område i Köpenhamn. Mads Byer säger följande om hur projektet har arbetat med dess identitet och stadsliv:

We cannot forge a local identity, what we can do is invite others to come here and then let them define the place. To artists and so-called 'bohêmes' in general, the rough character of the premises here is highly attractive. We set up very good conditions for them – low rent etc. – and they come, knowing they are part of something greater, of defining this new part of Copenhagen. We've been successful at generating a buzz in this way, an awareness that something is going on at Carlsberg, even though the city is not even there yet.

(Stubbe Østergaard, 2013)

Generellt sett är trenden att allt fler formella planeringsaktörer arbetar med tillfällig användning i deras planeringsstrategier. Carlsbergs byen är dock anmärkningsvärt i att det har gjorts på ett så pass strategiskt och övergripande sätt, och där de tillfälliga användningarna endast fungerar som en metod för att uppnå ett annat framtida syfte (Fabian & Samson, 2016). De ansvariga bakom projektet är öppna med att de tillfälliga användningarna och kulturella verksamheterna verkligen är tillfälliga. De används för att skapa ett identitet, men kommer att försvinna när området är den formella översiktsplanen realiserat och området är färdigbyggt. Det är i det sammanhanget som vissa risker går att identifiera när tillfällig användning transformeras från informella initiativ till att användas som strategiska verktyg i formella planeringsprocess. I fallet Carlsberg byen är frågan är om den kreativa identiteten kommer att överleva när området förändras (Fabian & Samson, 2016)? Kommer ljudet från skateboardåkare och konserter uppskattas av de framtida höginkomsttagare som bor i hus designade av stjärnarkitekter (a.a.)?

Fig. 3. Tillfällig användning i Carlsberg byen.

Fig. 4. Tillfällig användning i Carlsberg byen.

Fig. 5. Tillfällig användning i Carlsberg byen.

DEFINITION

"TEMPORARY" IS A DIFFUCULT CONCEPT TO PIN DOWN. THE TERM DENOTES A FINITE PERIOD OF TIME WITH A DEFINED BEGINNING AND END.

(Bishop & Williams, 2012 s.5)

2.5 DEFINITION TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Det förekommer olika definitioner av tillfällig användning i de texter som litteraturstudien använder sig av. För att tydliggöra vad detta arbete innefattar i begreppet avser denna del att definiera fenomenet. Denna definition diskuteras och görs med hjälp av tre publikationer.

Oswalt, Overmeyer och Misselwitz skriver i *Urban catalyst, the power of temporary use* (2013) att tillfällig användning är ett fenomen som kan se ut på många olika sätt. Det är en dynamisk process som inte har ett bestämt slutmål, och det sker utanför den traditionella planeringsprocessen (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

Panu Lehtovuori, professor för planeringsteori vid Tampere universitet för teknologi, och Sampo Ruoppila, forskningschef för Urbana studier vid Turku universitet, tolkar i sin text *Temporary use as means of experimental urban planning* (2012) tillfällig användning som en tillfällig aktivering av en outnyttjad plats eller byggnad som inte har någon fastställd utvecklingsplan. Alla typer av krafter eller aktioner som använder en plats till något annat än dess ursprungliga programmerade syfte under en begränsad tid kan klassas som en tillfällig användning (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

Bishop och Williams är i *The temporary city* (2012) inne på liknande tankegångar, men understryker att det endast är avsändaren av projektet som kan avgöra huruvida det kan kategoriseras som en tillfällig användning. De skriver att det är ett fenomen som är aktivt i ett "mellanrum", både rumsligt och tidsligt. Vissa användningar är planerade och formella, andra är informella, spontana eller till och med olagliga (a.a). Avgränsningen i vad som kan definieras som tillfällig användning eller inte ligger snarare i avsändarens händer, om avsikten är att användningen är tillfällig så går det också att kategorisera det som just det (Bishop & Williams, 2012).

Tillfällig användning tolkas således relativt mångfacetterat. Det kan ske både i en formell och informell del av stadsutvecklingen och vår definition förhåller sig till att det syftar på en användning av en plats som agerar i ett tidsligt och rumsligt mellanrum, där avsändarens avsikt är att det skall vara tillfälligt.

TILLFÄLLIG ANVÄNDNING I EN FORMELL PLANERINGSPROCESS

*THESE DAYS ARE SEEING A GROWING OPENNESS AMONGST
CITY PLANNERS, ARCHITECTS AND POLITICANS WILLING TO
CONTEMPLATE AND LEARN FROM EVERYDAY URBANISM AND
BOTTOM-UP APPROACHES TO PLANNING.*

(Samson & Fabian, 2016 s.171)

2.6 TILLFÄLLIG ANVÄNDNING I EN FORMELL PLANERINGSPROCESS

När den tillfälliga användningen används som ett strategiskt planeringsverktyg kan den se ut på många olika sätt, och det finns både potentialer och risker med den formella implementeringen av fenomenet. Ofta används tillfällig användning som ett sätt för den formella stadsplaneringen att närma sig medborgarna genom olika typer av dialoger och involveringsmetoder (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Även om detta kan göras på en mängd olika sätt, menar Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) att många av dessa försök till dialog och involvering av medborgare, ofta slutar i besvikelse från bägge parter. Planerare ser det som ett komplicerat och byråkratiskt extraarbete medan de deltagande medborgarna ofta förtvivlat inser att även om de har något att säga till om så får de inte själva chansen att realisera det. (a.a.)

Vidare skriver Oswalt, Overmeyer och Misselwitz att ett annat vanligt skeende är att kommuner utnyttjar tillfällig användning i någon form av marknadsföringssyfte. De påstår att det kan se ut på många olika sätt, men ofta handlar det om olika typer av pop-ups, evenemang eller kulturverksamheter som tillfälligt tar plats i staden. Detta kan marknadsföra en specifik plats eller händelse, men det är också, precis som i exemplet Carlsberg byen, ett sätt för stadsdelar eller hela städer att definiera sig själva som kreativa och experimentella (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

Enligt Bishop och Williams (2012) är tillfällig användning ofta närvarande när städer vill addera kreativa aspekter i planeringsprocessen. De menar att det i vår samtid finns en ständig strävan efter kreativitet, då det anses ha utmärkande egenskaper i den växande globala konkurrensen med andra städer. I det sammanhanget refererar de till stadsplaneraren och författaren Charles Landrys begrepp *creative milieu* (Landry, 2006 se Bishop & Williams, 2012). Begreppet syftar på små kulturella verksamheter som, på grund av att de verkar i ett sammanhang som är föränderligt och trendkänsligt, utvecklar ett sorts kluster med liknande verksamheter (a.a.). De skriver att verksamheterna ofta är frilansande och har lite ekonomiskt kapital, vilket gör att de nätverkar och tar hjälp av varandra. Dessa kluster söker sig ofta till stadens periferi, till ”mellanrum”, där det är lägre hyra och det finns tillgängliga ytor för att etablera verksamheterna på (Bishop & Williams, 2012). När de etablerar sig skapas ofta en kreativ ”buzz” som sprider sig ut och förändrar bilden av det specifika området eller staden i stort (a.a.). Det är det skeendet som Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) beskriver som att den tillfälliga användningen bidragit till att mellanrummet har gått från en enklav till en magnet.

ARTIST ARE EXPERTS AT UNCOVERING, EXPRESSING AND RE-PURPOSING THE ASSETS OF PLACE - FROM BUILDING AND PUBLIC SPACES TO COMMUNITY STORES.

(Nowak, 2007 se Bishop & Williams, 2012 s. 164)

Bishop och Williams (2012) skriver att skapandet av denna kreativa ”buzz” ofta är något som städer kan dra nytta av vid framtida exploateringar, men i detta skeende finns också en del risker. I det här sammanhanget tar den strategiska stadsplaneringen vid efter att en plats har vitaliserats med hjälp av tillfälliga användningar genomförda av de kreativa och informella kluster som Landry beskriver (a.a.). Det exemplet går att koppla till dilemmat kring gentrifiering (Bishop & Williams, 2012). Gentrifiering syftar som bekant på en stadsdelsomvandlingsprocess där ett område genomgår en social statushöjning vilket leder till ökade hyror och fastighetsvärden (NE, u.å.). Statushöjningen kan inledas på många olika sätt, men precis som Nowak (2007) skriver, så är kultur och kulturella verksamheter ofta involverade. Dilemmat består dock i att när denna statushöjning, som har skett med hjälp av tillfälliga användningar i form av kreativa kluster, väl är genomförd har marknaden tagit över och de kulturella verksamheterna måste då ofta flytta ut (Bishop & Williams, 2012). Fabian och Samson (2016) menar att även om formella implementeringar av tillfällig användning inledningsvis är motiverade med demokratisering- och involveringsaspekter så kan resultatet ibland bli något helt annat. Det som från början ser ut som ”bottom up” och osanktionerade initiativ, istället kan vara underbyggt och finansierat av en formell planeringsprocess som ser en tydlig koppling mellan en fabricerad kreativitet och framtida investeringar (Fabian & Samson 2016).

SEX STRATEGIER FÖR IMPLEMENTERING AV TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Ovan beskrivs aspekter av problematiken som kan uppstå i det formella nyttjandet av tillfällig användning, och en del av de aspekterna kan exemplifieras med Carlsberg byen. Den tillfälliga användningens integrering i en formell planeringsprocess är komplex och kan se ut på många olika sätt. Arbetets ena frågeställning berör denna integrering och om den går att genomföra utan att tappa de värden som historiskt sett finns hos tillfällig användning.

För att det skall vara möjligt att inkorporera tillfällig användning i den formella planeringsprocessen menar Oswalt, Overmeyer & Misselwitz (2013) att det krävs en förändrad mentalitet till vad planering egentligen innebär. De skriver att planeraren måste förskjutas till en karaktär som handlar mer om att öppna upp för möjligheter, snarare än att exakt bestämma vad som ska vara var. Detta går att återkoppla till Tomas Wikströms (2017) teorier kring förhållandet mellan den formella och informella stadsutvecklingen, där han menar att det krävs just en förändrad mentalitet till dessa motpoler (Wikström, 2017). En sådan förändring skulle kunna innebära att

planerarens huvuduppgift att öppna upp för deltagande snarare än att formulera ett designerat helhetskoncept (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

Med utgångspunkt i planerarens förändrade mentalitet har Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) formulerat sex strategier för tillfällig användning, som är ett resultat av deras forskningsarbete kring fenomenet. De sex strategierna kan läsas som en typologi över tillfällig användning, och beskriver olika skeenden när fenomenet går från teori till praktik (a.a.). Strategierna utgår ifrån både informella och formella avsändare, men tyngdpunkten ligger i hur tillfällig användning kan verka i den formella planeringsprocessen utan att fenomenets initiala kvaliteter går förlorade (a.a.). Syftet är inte att strategierna skall fungera som en helhetslösande verktygslåda, utan snarare agera som kunskapsbyggande teorier om hur tillfällig användning kan användas i en formell planeringsprocess (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

MÖJLIGGÖRA (ENABLE)

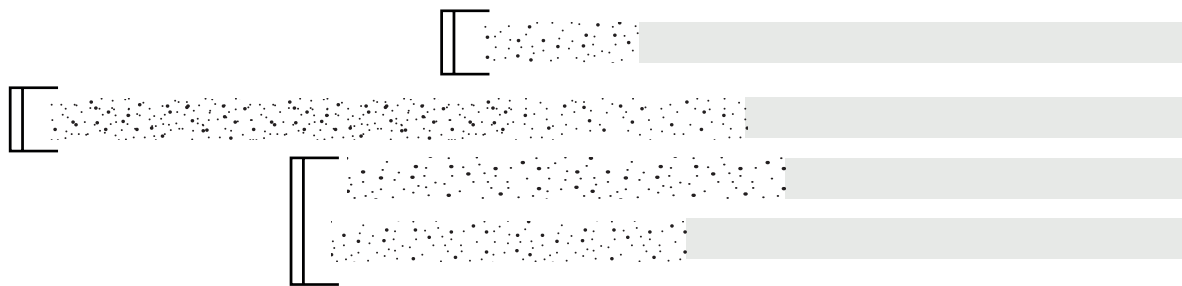

Fig. 6.

Oswalt, Overmeyer & Misselwitz (2013) beskriver som rubriken antyder, att denna strategi bygger på ett möjliggörande för skapandet av tillfälliga användningar. Detta görs genom att den kommundrivna planeringen tillsätter en slags medlare som verkar för att initiativ från medborgare skall uppmuntras och smidigt kunna genomföras (a.a.). De skriver att medlaren kan vara anställd av kommunen men det är i sammanhanget viktigt att personen agerar neutralt och inte ser till varken kommunens eller sitt eget bästa. Vidare förklarar dem att arbetsuppgiften består i att underlätta för den tillfälliga användning med frågor som berör juridiska och ekonomiska aspekter, och fungera som ett nav mellan initiativtagare, kommun samt eventuella fastighetsägare. Strategin bygger på ett förhållningssätt där kommunen uppmuntrar och tar till vara på privata initiativ, och att det förhållningssättet också är integrerat i planeringen (a.a.). Det innebär att medlarens roll är att aktivt söka efter både initiativ men också efter platser som kan vara lämpliga för olika typer av tillfälliga användningar (a.a.). En av strategins styrkor är att originalidén från initiativtagaren förblir densamma även i realiseringen av projektet eftersom kommunen bör ha en högst passiv roll.

INITIERA (INITIATE)

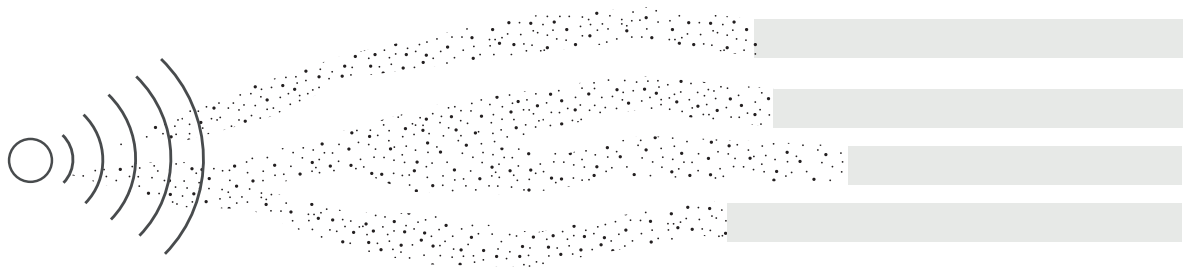
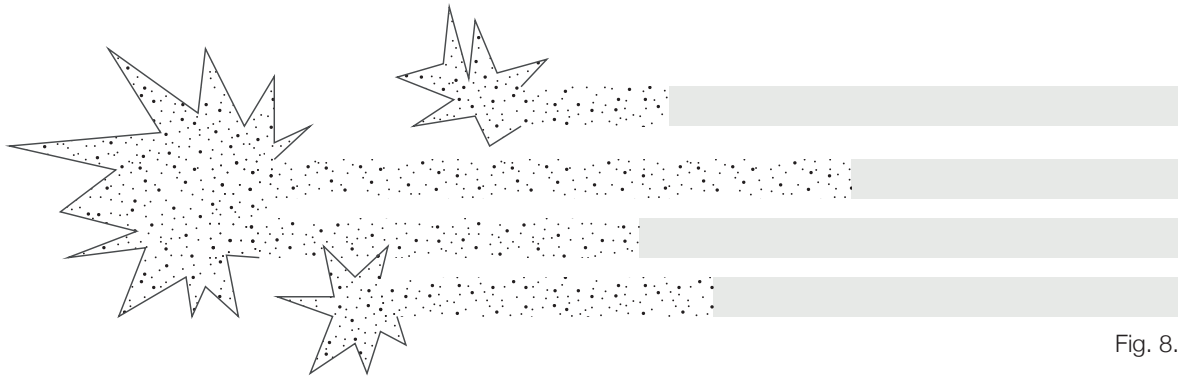

Fig. 7.

Medlarens roll är en viktig komponent även i strategin Initiera (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Även här bör den verka opartiskt, men den skillnaden från möjliggöra-strategin är att initiera syftar till att skapa ett kluster av tillfällig användningar istället för att stödja enskilda initiativ (a.a.). De skriver att utgångspunkten är en oanvänd och oprogrammerad central plats i staden som för tillfället inte inhyser en kommersiell verksamhet, samtidigt som den är för stor för individuella tillfälliga initiativ. Dessa platser kan vara allt ifrån tomma butikslokaler till övergivna industritomter (a.a.). Oswalt, Overmeyer och Misselwitz fortsätter med att klustret av tillfälliga användningar bör vara av olika karaktär, då syftet att aktivera platsen har en större möjlighet att uppnås. Medlarens roll är att samla och initiera klustret på platsen, för att sedan låta dem organiskt växa vidare individuellt (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

En styrka med strategin är att alla inblandade aktörer har något att vinna på den. Kommunen får en oanvänd plats i staden aktiv, de tillfälliga användarna en plats att praktisera sina idéer, och ur en fastighetsägares synvinkel finns det både ekonomiska och marknadsföringsmässiga fördelar med att lokalen är aktiv.

APPROPRIERA (CLAIM)

Ett tänkbart scenario för den tillfälliga användningen är att det varken finns någon medlare eller kommun som är villig att tillåta initiativet. Där kommer strategin Appropriera in i bilden. Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) skriver att den bygger på att användare osanktionerat, och i vissa fall olagligt, tar en plats i anspråk. De fortsätter med att dessa typer av aktioner ofta är politiska och att den tillfälliga användningen ibland bara är en metod för att uppnå ett annat mål. Det finns många gånger en aktivism-faktor inblandad och syftet med aktionen är ofta en protest mot antingen nybyggnationer eller rivningar av befintlig byggd miljö (a.a). Kommunikationen mellan kommun, fastighetsägare och användare är ytterst begränsad, det bygger snarare på en initiativtagare som har en vision och omsätter den i praktiken så fort som möjligt oavsett legala begränsningar (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Ofta finns det ett permanent mål med aktionen, det tillfälliga i sammanhanget är snarare en konsekvens av att det inte är sanktionerat vilket leder till en ytterst tillfällig status på projekt (a.a.).

STÖDJA (COACH)

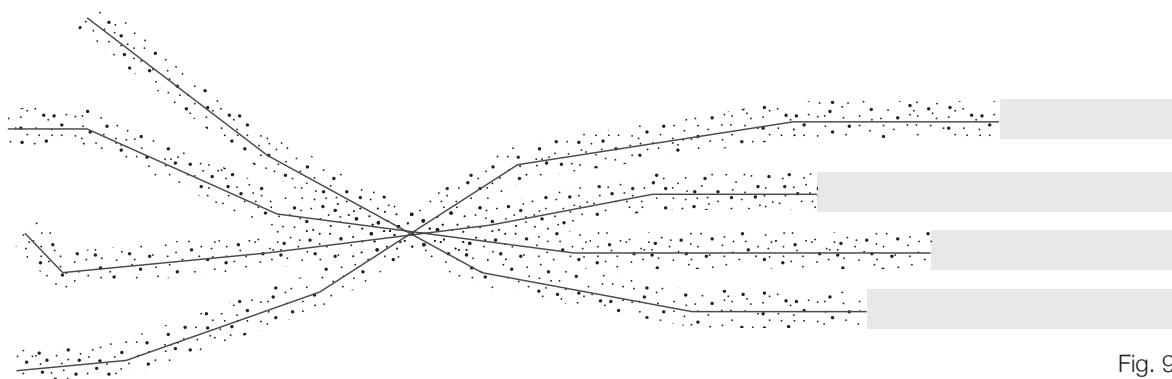

Fig. 9.

I kontrast till strategin Appropriera så handlar Stödja om att handleda och stärka befintliga själv-organiserade initiativ (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). De menar att strategin inte ska blandas ihop med Initiera eller Möjliggöra, då stödja inte handlar om organisera grupper eller att undersöka potentiella platser eller användare. Istället påstår de att strategin handlar om att ta tillvara på och understödja redan uppkomna initiativ utan att på något sätt formalisera dem. Eftersom den tillfälliga användaren ofta har väldigt små ekonomiska medel måste detta stöd ske utan krav på ekonomisk ersättning (a.a.). Enligt Oswalt, Overmeyer och Misselwitz kan detta komma från alla tänkbara håll, men det finns tre alternativ som är rimligare än andra: självstöd, stöd från en medlare eller stöd från kommunen. De förklarar att självstödet bygger på att andra likasinnade tillfälliga användare går ihop och tar hjälp av varandra vid de problem som kan uppstå. Medlaren består av en person utanför projektet, men som har en kunskap och ett intresse om ämnet, exempelvis en konstnär eller arkitekt (a.a.). Det eventuella stödet från en kommun påstår dem är något mer problematiskt, då det är viktigt att personen verkar oberoende från kommunens egna intressen. Syftet skall endast vara att stödja användarens idé, och framförallt bidra med kunskaper om hur projektet kan komma att fungera över tid (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013).

FORMALISERA (FORMALIZE)

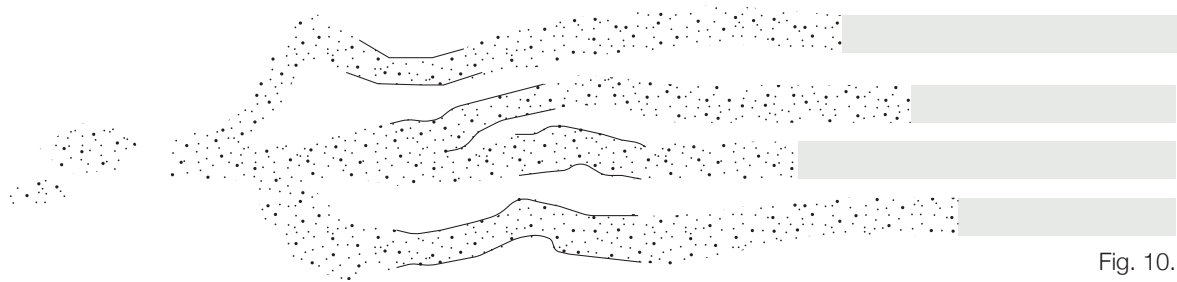

Fig. 10.

En av den tillfälliga användningens styrkor är dess potentialer att fungera som en slags testbädd för framtida projekt. Eftersom utgångspunkten ligger i det tillfälliga är det också lätt att både starta upp och avsluta projektet. Emellertid finns det dock exempel på tillfälliga användningar som har blivit väldigt lyckade, och en strävan efter att använda det på en permanent basis har infunnit sig. Denna strategi syftar till just det, att formalisera det tillfälliga och att omforma improviserade och informella lösningar till hållbara strukturer (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Ofta är det kommunen eller fastighetsägare som vill formalisera användningen efter att ha sett positiva resultat av den tillfälliga användningen, men det finns förstås också exempel på när även initiativtagaren själv vill se en mer permanent lösning (a.a.). Enligt Oswalt, Overmeyer och Misselwitz är denna process är alltid komplex, eftersom när en tillfällig användning formaliseras förändras också dess profil och en del av de kvaliteterna som fanns med initialt. Avsändaren är inte längre enbart den ursprungliga initiativtagaren och projektet måste helt plötsligt förhålla sig till en rad legala och ekonomiska aspekter (a.a.).

UTNYTTJA (EXPLOIT)

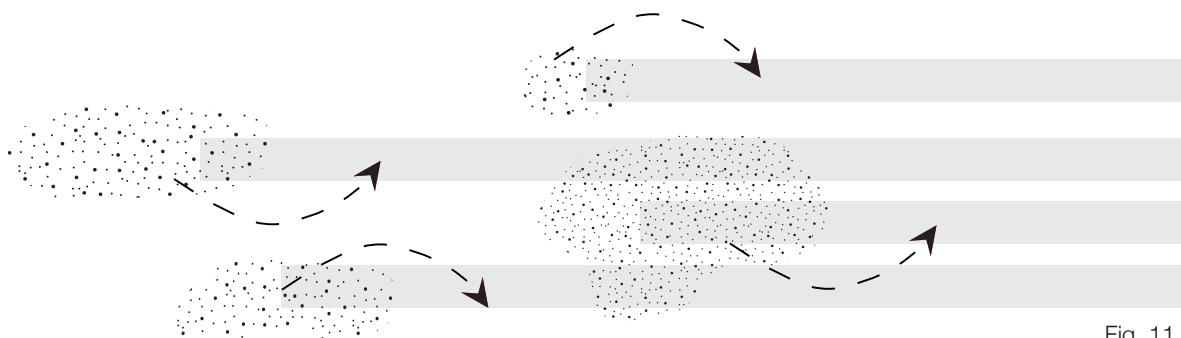

Fig. 11.

Syftet med denna strategi är enligt Oswald, Overmeyer och Misselwitz (2013), att med hjälp av en tillfällig användning skapa en slags "buzz" eller kultivering kring en byggnad eller ett område för att kunna genomföra framtida exploateringar. De skriver att avsändaren kan vara både kommuner och städer men också privata företag och investerare. För städer kan detta vara ett väldigt användbart verktyg när nya stadsdelar skall växa fram, som ett sätt att skapa ett stadsliv innan den byggda miljön finns på plats (a.a.).

Det finns en mängd exempel på denna typ av strategi, både i Sverige och internationellt där det mest konkreta exemplet kanske finns i Göteborg där stadsutvecklingsprojektet Frihamnen till stor del utvecklas med hjälp av tillfälliga projekt. I exemplet med Frihamnen kan rubriceringen utnyttja låta missvisande, då kommunen själva initierar många av de tillfälliga användningar i området. Där handlar det snarare om en användande av fenomenet, men eftersom det används som en metod för att skapa en "buzz" och ett stadsliv i området gör att det ändå borde definieras som strategin Utnyttja. Emellertid finns det dock exempel på när städer använder redan befintliga initiativ för att marknadsföra staden utan att konkret stödja dem. Oswald, Overmeyer och Misselwitz (2013) refererar mycket till Berlin, som är en stad vars attraktionskraft i mångt och mycket bygger på ett informellt och kreativt engagemang bland medborgarna. Det finns en avantgardistisk identitet som staden drar nytta av i marknadsföringssyfte, utan att nödvändigtvis stödja initiativen i sig (Oswald, Overmeyer & Misselwitz, 2013). De påstår att flera företag också använder sig av denna typ av utnyttjande, att de använder tillfälliga användningar för att marknadsföra sig själva, vilket i viss mån strider mot den tillfälliga användningens grundpelare som en slags demokratisering av stadsutvecklingen. När den används i ekonomiska intressen stärker det snarare privatiseringen av publika platser (a.a.).

2.7 KOMMENTAR LITTERATURSTUDIE

Enligt litteraturen är det tydligt att tillfällig användning härstammar från en “gör det själv”-mentalitet där medborgare tagit sig rätten att använda offentlig mark för eget nöje, behov eller vinning. Det är en möjlighet för medborgarna att påverka den formella stadsplaneringen, genom att den tillfälliga användningen kan användas som en slags taktik mot ett annat mål. I den informella implementeringen av tillfällig användning finns också aspekter rörande en demokratiseringen av den formella planeringsprocessen, och värden som indikerar medborgares rätt till staden.

Idag har den tillfälliga användningen utvecklats till ett verktyg även för kommundrivna planeringsprocesser. Det har potential att ge kommuner möjlighet att testa ett projekt eller en aktivitet innan den implementeras permanent, vilket i sin tur kan öppna för möjligheter till bättre medborgardialoger. En annan potential är att den kan kringgå den annars långdragna planeringsprocessen då det är lättare att få tillstånd för tillfälliga projekt. Det är också ett användbart sätt att marknadsföra en plats eller ett område då tillfälliga användningar ofta attraherar människor till platsen, vilket även kan skapa olika typer av vitaliseringseffekter. De olika potentialerna som är identifierade i litteraturstudien används vidare som stöd i fallstudien samt som ett underlag för en senare diskussionen kring arbetets frågeställningar.

I litteraturen har vi också identifierat en del risker som finns närvarande när tillfällig användning transformeras från en informell aktion till ett verktyg kommunens planeringsstrategi. Primärt beskriver litteraturen och referensprojektet Carlsberg byen att engagemanget och entusiasmen som fenomenet är grundat i riskerar att gå förlorat i denna transformering, likväl aspekter rörande medborgarens rätt till staden. Denna problematik påvisar också de sex strategierna, som kan läsas som en typologi över tillfällig användning som fenomen. I den problematiken kan en del strategier också vara vägledande när kommundrivna planeringsprocesser vill implementera tillfällig användning, utan att äventyra de kvaliteter som fenomenet historiskt sett grundar sig i.

3.1 STRUKTUR

Detta kapitlet innehåller uppsatsens fallstudie. I metodavsnittet beskrivs den urvalsprocess och de förutsättningar som ledde fram till de två projekten som fallstudien undersöker. Dessa två projekten är Pumptrack i Djupadal samt Sommargågata på Friisgatan, och presenteras enligt följande struktur:

Bakgrund

Hur uppkom projektet och vad är det för något?

Aktörer

Vilka är projektets intressenter och på vilka premisser är de involverade?

Projektets framtid

Hur ser projektets framtid ut i ett längre tidsperspektiv?

Strategi

Under denna rubrik karaktäriseras fallstudierna till de olika strategierna för implementering av tillfällig användning som presenterades i litteraturstudien.

Kvaliteter

Denna del avser att beskriva vilka kvaliteter projektet har. Vad är det i projektet som gör att det är användbart och värdefullt?

Potentialer för att spela en roll i stadsutvecklingen

Efter att ha identifierat vilka kvaliteter projektet har, avser denna del att svara på hur dessa kan användas för att påverka stadsutvecklingen.

Fig.12. Karta över Malmö med de två studerade projekten markerade med: ●

3.2 PUMPTRACK I DJUPADAL

INTERVJUPERSON: DAN STENQVIST

Dan Stenqvist driver Solde kaffebar i centrala Malmö och har vid sidan av intresset för kaffe, sedan barnsben ägnat sig åt cykelsport. Detta intresse delar han även med sina barn, vilket har inneburit att de har ägnat stora delar av uppväxten med att cykla på gatan utanför deras hem i Djupadal. När barnen växte ur gatan ville de hitta en ny plats att cykla på, och på så vis uppkom idén till pumptracken på den tidigare oanvända grusplanen intill Djupadalsskolan. All information som återges under rubrikerna *Bakgrund*, *Aktörer* samt *Projektets framtid* bygger på en intervju med Stenqvist (2018-10-05), om ingen annan källa anges.

Fig.14. Karta Djupadal, 1:8000

BAKGRUND

I Djupadal, en stadsdel i utkanten av Malmö, har Dan Stenqvist på eget initiativ börjat bygga mindre hopp på en outnyttjad grusplan alldeles intill den lokala skolan. I takt med att intresset har vuxit bland både barn och ungdomar har hoppen utvecklats och blivit en så kallad *pumptrack* där hela familjer nu samlas för att både bygga och cykla. En pumptrack är en sorts cykelbana där utföraren istället för att trampa tar sig runt med hjälp av en pumpande rörelse (Unisport, u.å.). Det anses vara en aktivitet som passar alla åldrar och färdighetsnivåer och om banan består av en hård yta är det även möjligt att åka skateboard eller inlines, vilket gör målgruppen större än bara cyklister (a.a.). För att marknadsföra banan har det skapats ett instagramkonto, *djupadalpumptrack*, där man kan följa utvecklingen av banan och av bilderna och av spridningen att döma är banan ett omtyckt projekt. Inlägg efter inlägg där barn, ungdomar och föräldrar både bygger och cyklar varvas med visionsbilder på mer permanenta banor från andra platser i världen (Instagram, u.å.). Små filmklipp med familjer som sitter och fikar, tittar på och umgås kring banan vittnar om en gemenskap som växt sig stark kring den tidigare oanvända grusplanen.

Pumptracken är konstruerad på en grusplan bredvid Djupadalsskolan som mäter cirka 40x40 meter, medan banan i sig mäter cirka 24x16 meter. Banan är indelad i olika leder med olika typer av svårighetsgrad, men kompositionen av dem är densamma. En start som ofta är något upphöjd för att få fart, sedan ett par större eller mindre hopp för att sedan svänga om 180 grader i en något doserad kurva. De cyklister som är mer avancerade får ofta upp högre fart, vilket leder till högre hopp och häftigare kurvor. De mindre avancerade, ofta mindre barn, nöjer sig ibland med att cykla över gupp som är konstruerade på en plan yta.

Enligt Stenqvist uppkom idén till projektet 2017 när han och hans två söner cyklade mycket på gatan utanför deras hem. Fler och fler grannar och vänner började intressera sig för aktiviteten och de började åka till en skatepark i Sibbarp för att cykla. Det fanns dock ett intresse av att ha en plats närmare hemmet i Djupadal att cykla på, och denna plats blev så småningom den oanvända grusplanen bredvid Djupadalsskolan där Stenqvist ena son går i skolan. Efter skoldagens slut stannade de kvar och cyklade på grusplanen och så småningom började naturliga hopp att bildas. Till slut tog Stenqvist med sig en spade och började konstruera mer avancerade hopp. Under våren och sommaren 2018 började fler och fler intressera sig för banan, vilket ledde till att fler boende i området började hjälpa till med konstruktionen och projektet Pumptrack i Djupadal började utkristallisera sig.

Innan banan började byggas fanns det inget på grusplanen, den var inhägnad med betongsuggor och har alltid varit mer eller mindre oanvänd. Stenqvist påtalar dock att han anar att platsen kommer att användas för en ombyggnation av Djupadalsskolan, förmodligen med start 2019. Således har projektet hela tiden haft avsikten att verka i mellanrummet mellan oprogrammerad och programmerad plats.

Fig 15. Inlägg från pumptrackens instragramkonto.

AKTÖRER

Enligt Stenqvist har projektet helt initierats av privata aktörer. Dan Stenqvist bör rubriceras som en huvudaktör då han startade projektet samt driver de sociala medierna kring banan. Men det finns även ett “community” i bakgrunden. Barn och ungdomar är den huvudsakliga målgruppen för själva cyklandet, men det finns också många vuxna som hjälper till att preparera och utveckla banan. Cyklandet i sig är förstås en viktig funktion i projektet, men de mervärden i form av gemenskap och mötesplats som projektet bidrar med är enligt Stenqvist minst lika viktiga. Även om Stenqvist och de andra som bygger banan är huvudaktörer så spelar också Malmö stad en roll. Marken är nämligen kommunalt ägd, även om det inte finns ett avtal mellan kommunen och Stenqvist.

Fig 16. Pumptracken i Djupadal.

PROJEKTETS FRAMTID

Idag är banan tillfällig, men avsikten har från början varit att med hjälp av detta gräsrots-initierade projekt påvisa intresset och behovet av en permanent bana i området. Den tillfälliga banan har på så vis fungerat som en del av en taktik mot det permanenta målet. Stenqvist påtalar också att han varit noga med att försöka förhindra aspekter som skulle kunna uppfattas som negativa kring

banan. Regelbundna kontroller har gjorts för att förhindra nedskräpning eller att grus har hamnat på gräsmattor, som Malmö stad skulle kunna ha synpunkter på.

För att nå målet med en permanent bana har Stenqvist använt sig av Malmö stads verktyg för medborgarinitiativ som kallas för *Malmöinitiativet*. Det är en webbplattform där Malmös invånare kan starta ett initiativ för hur man vill utveckla staden. Varje förslag har en egen sida med en beskrivning av projektet samt länkar till hemsidor och bilder. Privatpersoner kan skriva under initiativ de gillar och alla initiativ som når över 100 underskrifter tas upp i aktuell politisk nämnd som måste behandla förslaget. Stenqvist initiativ har i dagsläget över 400 underskrifter och har således fått väldigt mycket mer uppmärksamhet än vad de flesta andra projekten har. I skrivande stund diskuteras förslaget i aktuell nämnd, och om målet med den permanenta banan kommer att realiseras är för närvarande oklart.

STRATEGI

Projektet är mångfacetterat och kan kategoriseras in i flera av de sex strategierna som beskrivs i litteraturstudien. Projektet är i viss mån ett exempel på strategin appropriera, då det har tagit anspråk på en kommunalt ägd mark utan att egentligen ha tillåtelse till det. Malmö stad är dock medvetna om att projektet finns och har inte valt att agera mot projektet. Fastställandet av vilken typ av strategi projektet kan kategoriseras som beror istället i mångt och mycket på vad slutresultatet av processen blir. Stenqvist är öppen med att han önskar att banan blir permanent, och även om den önskan i skrivande stund inte har besvarats, så har projektet två vägar att gå om det skall övergå till en mer permanent status. Antingen inleds det en omfattande formaliseringsprocess utan att ta hänsyn till de informella värdena vilket gör att projektet utvecklar sig till en produkt av strategin Formalisera. Eller så väljer Malmö stad att låta Stenqvist och hans kompanjoner fortsätta vara huvudaktörer i projektet, vilket snarare skulle innebära att projektet kan kategoriseras som strategierna Möjliggöra eller Stödja.

Fig 17. Observation av pumptracken.

Fig 18. Starten av leden med högst svårighetsgrad.

KVALITETER

Projektet har många intressanta aspekter och mervärden vid sidan om att det är en cykelbana för barn och ungdomar. En sådan intressant aspekt är att projektet är ett exempel på när medborgare också är medskapare till staden, vilket länkar till diskussionen kring rätten till staden. Stenqvist¹ fick en idé som byggde på sitt eget intresse, identifierade en plats för ändamålet, och förverkligade idén i praktiken. Denna typ av initiativrikedom hos medborgare är något som staden bör både uppmuntra och kunna dra nytta av.

En annan intressant aspekt med pumptracken är att det i kraft av att vara en tillfällig användning hela tiden förändrar sig utan att ha något fastställt plan eller ritning att förhålla sig till. Tycker exempelvis någon att ett hopp är för brant så tar personen en spade och anpassar hoppet efter rådande situation. Skulle banan ha blivit något demolerad efter några intensiva dagar är det alltid någon cyklist som ser till att preparera den så att den skall vara i åkbart skick.

Stenqvist¹ och de andra cykelentusiasterna besitter också en stor erfarenhet som bidrar till en kunskap om pumptracks och cykling, som är svår att ha utan den erfarenheten. Eftersom de själva bygger banan anpassas den till vad som är bäst för rådande situation. Det går i sammanhanget att påstå att det en värdefull områdeskunskap; i just denna kontext är det Stenqvist och hans kompanjoner som har bäst förutsättningar att skapa en så välfungerande bana som möjligt. Denna aspekt är något som hade gått förlorat om banan hade projekterats i formell regi.

I korthet påvisar den tillfälliga användningen i projektet Pumptrack i Djupadal följande kvaliteter:

- Projektet kunde realiserats snabbt.
- Det finns en kvalité i att det är självinitierat, att de som kom på idén till projektet också får realisera det, vilket stärker entusiasmen kring projektet.
- Det finns en påtaglig områdeskunskap hos avsändaren, både om projektet i sig men också om dess geografiska kontext.
- Projektet är hela tiden levande och omformningsbart, vilket underlättar utvecklingen av banan.
- Det finns förtroendeskapande aspekter gentemot kommunen i målet att skapa mer delaktighet kring planeringen av staden.

¹Dan Stenqvist, initiativtagare Pumptrack i Djupadal, intervju 2018-10-05.

POTENTIALER FÖR ATT VARA EN DEL AV STADSUTVECKLINGEN

En intressant aspekt med banan är att den har fungerat som en slags testbädd, en pilot för en permanent bana. Stenqvist¹ var öppen med att banan är ett test för att dels undersöka intresset bland de boende i området, men också för att visa Malmö stad att en permanent bana är något som är värt att satsa på.

Pumptracken har också fått positiva konsekvenser för Djupadal som stadsdel. Banan har lockat väldigt mycket folk, och beskrivs också i tidningsartiklar som en mötesplats i området (Celander, 2018). Den tidigare oanvända grusplanen har också fått en helt ny funktion, och engagemanget kring den har spridit sig ut mellan radhusen. Den tillfälliga användning har således också bidragit till en slags vitalisering av området kring Djupadalsskolan.

I korthet påvisar den tillfälliga användningen i projektet Pumptrack i Djupadal följande potentialer för att vara en del av stadsutvecklingen:

- Det kan fungera som en testbädd för framtida förändringar i stadsrummet.
- Det kan vitalisera och tillgängliggöra en tidigare outnyttjad och icke använd plats, vilket kan få positiva konsekvenser för hela närområdet.
- Det kan fungera som ett slags argument gentemot kommunen för att påvisa ett behov och intresse.

¹Dan Stenqvist, initiativtagare Pumptrack i Djupadal, intervju 2018-10-05.

3.3 SOMMARGÅGATA PÅ FRIISGATAN

INTERVJUPERSON: ELIN EINARSSON

Elin Einarsson arbetar som landskapsarkitekt på Fastighets- och gatukontoret på Malmö stad. Einarsson var den som kom med den ursprungliga idén om att omforma Friisgatan till en gågatan under en fastställd tidsperiod under sommarmånaderna. Hon är nu projektledare för projektet och har arbetat med det sedan det startades 2016.

All information som återges under rubrikerna *Bakgrund*, *Aktörer* samt *Projektets framtid* bygger på intervjun med Einarsson (2018-11-06) om ingen annan källa anges.

Fig. 19. Karta Friisgatan. 1:8000

BAKGRUND

I de centrala delarna av Malmö ligger Friisgatan. En gata som efter citytunnelns och Triangelns tågstations färdigställande 2010 har blivit en allt viktigare nod som kopplar samman området Rådmansvången/Triangeln med Möllevången. I syfte att stärka denna koppling och öka gatans attraktion gjordes 2016 ett test att omvandla gatan till en gågata under en vecka i september. Detta genomfördes som en del av *European mobility week*, vilket är ett EU-sanktionerat projekt som syftar till att uppmärksamma hållbara transportalternativ under en återkommande vecka varje år. Projektet blev lyckat och Friisgatan som en sommargågata har efter det återkommit varje år.

Sommargågatan består av olika sorters möblemang som har placerats på ett sätt över gatan med syftet att förhindra biltrafik. Möbleringen består av träd och buskage samt olika typer av träkonstruktioner som fungerar som bänkar och bord. Gatan regleras som en gågata vilket innebär att fotgängare har företräde, och att endast behörig biltrafik får köra på gatan vid lämning av gods eller liknande.

Gatan är totalt cirka 630 meter lång men i denna studie har endast en kortare sträcka undersökts, knappt 155 meter, som ramas in av Södra Förstadsgatan i väst och Norra Skolgatan i öst, då det är den biten som det skett mest förändring och aktiviteter på. Denna delen av gatan är lätt böjd, som tillsammans med femvåningshusens tidstypiska fasader skapar en tydlig rumslighet. Vägen är asfalterad och på båda sidor finns en trottoar bestående av stenplattor. Bilderna visar Friisgatans gestaltning från sommaren 2018, och där ses också gatans möblering som är gjorda av enklare material som exempelvis lastpallar och osb-skivor.

En intressant aspekt med projektet är att man med små medel lyckats förändra ett gaturums

karaktär på ett nästan drastiskt vis. Från en trafikerad gata har den förvandlats till ett levande stadsrum där fotgängare är prioriterade. Projektet har också mottagits väl av såväl näringsidkare på gatan, som medborgare i staden. Näringsidkare vittnar om en ökad konsumtion och rörelse på gatan, och många medborgare har uttryckt en önskan om att behålla gatan som en gågata permanent.

AKTÖRER

Den huvudsakliga aktören i projektet är Malmö stad, och då primärt fastighets- och gatukontoret. Avsändaren är Malmö stad, men projektet har genomförts med täta dialoger med näringsidkare och boende på gatan. Dessa dialoger skedde huvudsakligen med hjälp av möten där fastighets- och gatukontoret bjöd in intressenter att delta i samtal om utvecklingen av gatan. De boende har främst fått tagit del av informationsbrev som har skickats hem i brevlådan, men har även fått chansen att delta i en utvärdering av projektet vid sommarens slut.

Fig 21. Möblering på Friisgatan.

PROJEKTETS FRAMTID

Baserat på den omfattande utvärdering som gjordes efter sommaren 2017 verkar projektet i det stora hela vara ett omtyckt tillskott i stadsrummet (Gatukontoret, 2017). Det första året sågs som ett utvecklingssår då de testade idén med sommargågatan, och tack vara den övervägande positiva responsen togs beslutet att Friisgatan skulle omformas som sommargågata ytterligare tre somrar. Således kommer den tillfälliga användningen att återkomma i minst tre år framöver i en liknande komposition. Gågatan kan beskrivas som ett test för att utvärdera hur en permanent gågata skulle kunna fungera och på tidigare nämnda Malmöinitiativets hemsida kan man hitta ett förslag som berör gatans framtid. Där har en medborgare formulerat ett initiativ för att göra gågatan permanent (Anja D, 2017). Förslaget fick över 130 underskrifter vilket tyder på att många medborgare delar initiativtagarens åsikter, och det är också slutsatsen som Malmö stad själva drar. Efter 2017 fick de en del kritik som de försökt åtgärda till 2018:års version och hittills har de inte fått in några synpunkter vilket Einarsson tolkar som att människor uppskattar projektet.

STRATEGI

I hänseendet att avsändaren av projektet är Malmö stad, och att det har utvecklats helt i egen regi, borde Sommargågatan på Friisgatan kategoriseras som en typ av strategin Utnyttja. Strategins rubricering kan i sammanhanget låta missvisande, och i ordets rätta bemärkelse utnyttjar inte direkt Malmö stad något informell initierat projekt. I sammanhanget används den tillfälliga användning som ett verktyg för att vitalisera och förändra en gatas programmering. Även om det inte sker ett utnyttjande av ett annat projekt, så drar man nytta av den tillfälliga användningen för att åstadkomma något annat.

Fig 22. Friisgatan i riktning mot Norra skolgatan.

Fig 23. Friisgatan i riktning mot Triangeln.

KVALITETER

En intressant aspekt med sommargågatan är faktumet att det inledningsvis inte fanns en tydlig riktning för projektet. Einarsson¹ klargör att projektet hela tiden haft som mål att växa och formas i samklang med verksamheternas och de boendes åsikter. Det gör projektet fluktuerande och flexibelt, vilket får anses vara ovanligt i det traditionella planeringssammanhanget. Den tillfälliga användningen gav möjligheter att påskynda processen, och förvandla teori till praktik väldigt snabbt. Samtidigt är det inte bara uppstarten av projektet som gick fort, det tillfälliga tillåter även snabba åtgärder och omformningar av gatan. Einarsson¹ menar att det finns en stor kvalité i skepnadsbyttandet av gatan i sig, att den får vara en gågata under sommarmånaderna och sedan återgår till sin ursprungliga utformning resterande del av året. Einarsson¹ menar att detta bidrar till att malmöborna lättare kan se den stora förändring som gågatan för med sig, och att det infinner sig en typ av saknad efter den vid sommarens slut.

En annat stort värde i att Sommargågatan på Friisgatan är en tillfällig användning är att det för med sig en kostnadseffektivitet som hade varit svårt att nå i ett permanent, traditionell projekt. Slutkostnaden för projektet 2017 landade på cirka 500 tkr, samtidigt som man fördubblade intäkterna för uteserveringen gentemot somrar där gatan haft sin ursprungliga form (Gatukontoret, 2017). Värt att notera är också att den största ekonomiska posten är den som berör utvärderingen av projektet, för att man skulle få så bra underlag som möjligt inför kommande år (Gatukontoret, 2017). I sammanhanget får det anses vara ett ekonomisk fördelaktigt projekt.

I korthet påvisar den tillfälliga användning i projektet sommargågata på Friisgatan följande kvaliteter:

- Projektet är flexibelt och kan initieras snabbt.
- Det finns en kvalité i att projektet endast existerar under sommaren, då den förändring som projektet medför blir uppenbar.
- Det är fördelaktigt ur ett ekonomiskt perspektiv.

¹Elin Einarsson, landskapsarkitekt Malmö stad, intervju 2018-11-06.

POTENTIALER FÖR ATT VARA EN DEL AV STADSUTVECKLINGEN

Projektet Sommargågata på Friisgatan är en formell typ av tillfällig användning, som är initierad och driven av Malmö stad. Projektet har flera syften, och kan fylla en roll i olika skeden och aspekter i utformningen av staden. En aspekt är att projektet fungerar som en slags marknadsföring, både för gatan i sig men också för Malmö som stad. Det skickar signaler att Malmö är en stad som satsar på hållbar mobilitet. Vilket kan länkas till stadens strävan efter att uppmuntra cykeln framför bilen (Malmö stad, 2017). Det är ett försök att omvärdera vad Friisgatan kan vara för något, och i viss mån också en möjlighet för att diskutera människors mobilitetsmentaliteter. Gatan i sig har också fått mycket positiv uppmärksamhet i medier, och näringsidkare på gatan vittnar om ökade intäkter under projektets gång (Gatukontoret, 2017).

Att det är tillfälligt gör också att det fungerar som en slags testbädd för om gatan skulle kunna fungera som en gågata permanent. Ett syfte med projektet var att stärka kopplingen mellan Triangeln och Möllevången, och genom att tillfälligt initiera det här projektet kan man undersöka om en gågata kan svara på det uppdraget. Om det skulle visa sig att det inte bidrog med en starkt koppling, så kan man snabbt och effektivt återgå till den ursprungliga utformningen. Detta hade givetvis inte varit möjligt om gatan omformades permanent.

Under projektets gång har det också funnits inslag av en dialog med Malmös invånare. Tjänstepersoner från Malmö stad har under vissa tillfällen befunnit sig ute på gatan och diskuterat med medborgare hur de vill att Friisgatan, och det omkringliggande området, skall utvecklas i framtiden. Dessa idéer skrevs ned på pratbubblor som sattes ut på gatan. Det har även genomförts regelbundna träffar med näringsidkare på gatan. Gatans utformning i sig kanske inte spelar en jättestor roll i dessa dialoger, men i och med att projektet har fått mycket uppmärksamhet har det också blivit en naturlig plats att hålla dem på

I korthet påvisar den tillfälliga användningen i projektet sommargågata på Friisgatan följande potentialer för att vara en del av stadsutvecklingen:

- Det kan fungera som en typ av marknadsföring för staden eller platsen.
- Det kan användas som ett verktyg i en medborgardialog.
- Det kan fungera som en slags testbädd för att undersöka om det går att gå vidare med mer permanenta lösning.

3.4 KOMMENTAR FALLSTUDIE

De båda projekten som fallstudien inrymmer har både tydliga likheter och distinktioner. När vi först besökte platserna var det uppenbart att båda projekten var tillfälliga, men på två olika sätt. Omformningen av Friisgatan gör att den skiljer sig väldigt mycket från de intilliggande gatorna, och de fysiska interventionerna är placerade och utsmyckade på ett sätt som gör att det signalerar tillfälligt. Möblerna är målade i klara färger, och det hänger tillfälliga vimplar mellan fasaderna. I jämförelse med projektet i Djupadal ter sig Friisgatan dock som väldigt formell. I Djupadal finns det en helt annan spontanitet och platsen känns i kontrast till Friisgatan kreativ och stökig. Platsen förändrades mellan våra besök, och det fanns ofta en person på platsen som höll på att preparera och utveckla banan.

Genom fallstudien har också en del svar kunnat utläsas som bidrar till diskussionen kring våra frågeställningar. Bägge projekten innehar kvaliteter i att det är flexibelt och kostnadseffektivt, samtidigt som det tillfälliga bidrar till en ökad uppmärksamhet för projekten. En tydlig distinktion mellan projekten är dock syftet och målet med dem. På Friisgatan skapar kommunen något för staden, för att uppnå ett fastställt mål. I fallet Djupadal är något istället skapat **av** medborgarna, **för** medborgarna, vilket uttrycker rätten till staden och dess utformning. Bägge projekten har värdefulla kvaliteter och potentialer, men det är uppenbart att det är två olika typer av tillfälliga användningar.

Intentionen med detta arbete har varit att skapa en större förståelse för tillfällig användning, och undersöka potentialerna för fenomenet när det sker som dels en informell aktion och dels som ett integrerat verktyg i en formell planeringsprocess. För att kunna svara på det krävdes först en förståelse för vilka kvaliteter som återfinns hos tillfällig användning, samt hur dessa förändras när fenomenets förflyttas från informellt till ett formellt sammanhang. Denna förståelse har skapats dels genom en litteraturstudie, dels genom en empirisk fallstudie där två tillfälliga användningar undersöktes i praktiken.

4.1 KVALITETER I TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Arbetet påvisar att tillfällig användning innehar en rad värdefulla kvaliteter oavsett om de kategoriseras som formella eller informella, men det går samtidigt att urskilja en hel del faktorer som skiljer dem åt. Exemplet Sommargågata på Friisgatan visar enligt Einarsson¹ att en styrka i en formell typ av tillfällig användning är att den kan initieras snabbt och är väldigt flexibel i sin projektering. Att det bara är aktivt under en begränsad tidsperiod bör också ses som ett värde i sig, då Einarsson¹ menar att det kan bidra till att projektet uppmärksammas både vid uppkomst och bortkomst. En formell avsändare innehar ofta ett kapital i form av både ekonomiska medel, men också vad gäller aspekter som markägande och beslutsfattande. Detta gör att det är lättare att rent praktiskt genomföra en formell typ av tillfällig användning, men samtidigt kan också själva tillgången till dessa typer av kapital i sig bidra till att projektet blir kreativt och experimentellt lidande.

När informella avsändare initierar en tillfällig användning kan det tolkas som ett slags uttryckssätt för medborgarens rätt till staden, och i det kan flera viktiga demokratiseringsaspekter återfinnas (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz 2013; Mitchell, 2003). En informell typ av tillfällig användning produceras också i regel av personer som har ett intresse och en kunskap inom den aktuella användningen, samt i vilken kontext den verkar (Fabian & Samson 2016). Det innebär att det finns en sorts områdeskunskap inblandad, vilket kanske inte alltid går att identifiera på samma sätt när det initieras formellt. Att gå från idé till verklighet med sitt egna projekt bidrar också enligt Stenqvist² till en större entusiasm och omsorg än om man istället bara använder något som någon annan skapat för dig. Samtidigt bär den informella tillfälliga användningen på många liknande kvaliteter som den formella tillfälliga användningen gör. Även i informella sammanhang är det flexibelt och kostnadseffektivt, och det kan bidra till att skapa olika typer av platsskapande element (Lydon & Garcia 2015).

¹ Elin Einarsson, landskapsarkitekt Malmö stad, intervju 2018-11-06.

² Dan Stenqvist, initiativtagare Pumptrack i Djupadal, intervju 2018-10-05.

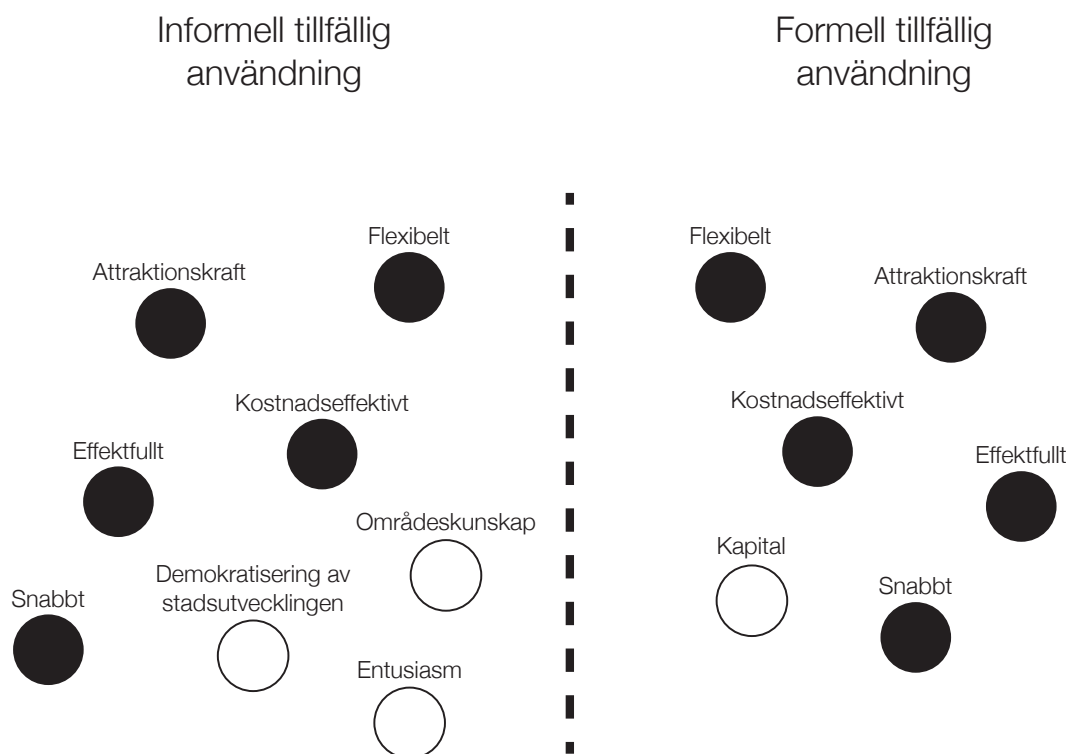

Fig 24. Diagram över de kvaliteter som återfinns i de två typerna av tillfällig användning.

För att tydliggöra skillnaden mellan den tillfälliga användningens kvaliteter initierad av en informell respektive formell avsändare har ovanstående diagram konstruerats, baserat på både litteratur- och fallstudien. Diagrammet visar att det finns flera beröringspunkter, men också att det finns unika kvaliteter för bägge parter. Inom diskussionen för om något går förlorat när tillfällig användning transformeras från en informell till formell del av stadsutvecklingen är Lisa Diedrich teorier från sin avhandling *Translating harbour-scapes - Site-specific design approaches in contemporary European harbour transformation* (2013) relevanta att ha i åtanke. Diedrich skriver att när en designer omvandlar ett område förvandlas det ifrån **något** till **något annat**, och på samma sätt fungerar lingvistiska översättningar från ett språk till ett annat. Avhandlingen refererar till Umberto Eco (2003), som menar att inget språk kan, på grund av kulturella och strukturella olikheter, bli helt korrekt översatt. Översättning handlar snarare om en typ av förhandlingsprocess; mellan författare och text, mellan författare och läsare samt mellan strukturen av två olika språk (Eco, 2003 se Diedrich, 2013). Denna typ av överföringsprocess går också att applicera på diskussionen kring tillfällig användning. På samma sätt som att det inte går att direktöversätta ett litterärt verk går det inte att direktöversätta tillfällig användning till att fungera likadant i en formell kontext.

Detta är något som det ovanstående diagrammet också påvisar. Det finns likheter i fenomenet oavsett om det är initierat av en formell eller informell avsändare, men det finns också kvaliteter som oundvikligen går förlorade, vilket leder tillbaka till en av arbetets frågeställning.

HUR FÖRÄNDRAS FENOMENET TILLFÄLLIG ANVÄNDNING NÄR DEN FÖRFLYTTAS FRÅN ATT VARA EN INFORMELL AKTION TILL ATT ANVÄNDAS SOM ETT VERKTYG I KOMMUNENS PLANERINGSSTRATEGI?

Arbetet visar att det som förändras när den tillfälliga användningen förflyttas till att fungera som ett verktyg i kommundrivna planeringsstrategier främst är aspekter rörande delaktighet och rätten till staden. När medborgarna känner delaktighet till staden kan det i förlängningen också bidra till en omsorg och entusiasm kring den. Strävan efter delaktighet är ofta ett centralt motiv med tillfälliga användningar initierade av formella avsändare, men den delaktighet som uppnås när något skapas **av** medborgarna kan aldrig likställas med när kommunen gör något **för** medborgarna.

Vikten av tillfälliga användningar som initieras av informella avsändare skall inte begränsas till själva projektet som användningen utgör eller den platsspecifika förändring den kan medföra. Det skall också värderas utifrån vad det signalerar. Tillfälliga användningar med informella avsändare är ett alternativt och kollektivt förhållande till staden. Det är inte bara ett sätt för en medborgare att genomföra sin idé, det är uttryckssätt för rätten till staden.

4.2 POTENTIALER FÖR TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Utifrån litteratur- och fallstudien har flera potentialer för tillfällig användning att verka som en del i stadsutvecklingen identifierats.

VILKA POTENTIALER HAR TILLFÄLLIG ANVÄNDNING ATT PÅVERKA STADENS UTFORMNING NÄR DET SKER SOM EN INFORMELL AKTION RESPEKTIVE SOM ETT KOMMUNDRIVET PLANERINGSVERKTYG?

INFORMELLT

Det informella nyttjandet av tillfällig användning besitter en rad värdefulla potentialer för att vara en del av stadsutvecklingen (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). För informella avsändare är tillfällig användning ett bra sätt att testa om ett projekt kan fungera praktiken (a.a.). Genom att rubricera det som tillfälligt skapas större felmarginaler och resultatet av testet kan visa om projektet är något som är värt att lägga mer kraft och tid på (a.a.).

Ett tillfälligt projekt kan också fungera som ett slags argument till berörd kommun för att visa att det finns ett stort intresse för projektet i fråga, och att det fungerar även i praktiken. Dan Stenqvists engagemang i Djupadal är ett bra exempel på detta. Den tillfälliga pumptracken har

väckt ett stort engagemang och intresse i närområdet och Stenqvist¹ tror att det är lättare att få igenom målet med en permanent bana när kommunen har sett att det faktiskt fungerar i praktiken och inte bara är en kontextlöst förslag på en hemsida. När Stenqvist¹ genomförde sitt projekt bidrog det också till en vitalisering av hela området kring pumptracken. Även om det inte nödvändigtvis var huvudmålet med projektet, var det likväl en positiv konsekvens av det.

Genom att medborgare engagerar sig med egna projekt i stadsrummet deltar de också aktivt i stadsbyggnadsprocessen. Det kan bidra till en mer dynamisk stadsutveckling där medborgare och kommun gemensamt utformar den byggda miljön. Den potentialen kan också kopplas till teorin om rätten till staden som behandlades i litteraturstudien. När tillfälliga projekt initieras av medborgare kan det stärka deras känsla av att vara delaktiga i utformningen av allas offentliga miljö på ett sätt som inte går att identifiera om det initieras av formella avsändare (Samson & Fabian 2016).

FORMELLT

Det formella nyttjandet av tillfällig användning besitter också en rad potentialer för att vara en del av stadsutvecklingen. För en kommun finns det en stor marknadsföringspotential i nyttjandet av tillfällig användning. När det används i ett marknadsföringssyfte kan den tillfälliga användningen bestå av olika typer av aktiviteter eller installationer vars syfte är att locka folk till den aktuella platsen. Det är en strategi som i regel genererar ett eftersträvarsvärt resultat, då det faktum att det är tillfälligt också, enligt Einarsson², bidrar med uppmärksamhet både vid uppkomst och bortkomst.

Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) skriver att inför en mer permanent eller större förändring i stadsrummet kan det tillfälliga ses som en undersökande metod. De föreslår att det till exempel kan användas för att testa hur medborgarna svarar på en viss gestaltning, eller om en rumslig utformning fungerar i praktiken. Det kan ses som ett dynamiskt arbetssätt där kommunen närmar sig medborgarna och tillsammans undersöker potentialen för en plats eller gestaltning (a.a.).

Precis som när en tillfällig användning initieras informellt så kan även den formella diton användas för att vitalisera en plats och skapa en ny typ av programmering. Det kan skapa en attraktivitet åt en redan etablerad, men förbisedd plats, eller också skapa ett stadsliv i samband med en nyetablering (Bishop & Williams, 2012; Oswalt, Overmeyer & Misselwitz, 2013). Ett tydligt exempel på detta skeende är litteraturstudiens referensprojekt Carlsberg byen.

Tillfälliga projekt besitter ofta en attraktionskraft som lockar människor till platsen (Lydon & Garcia 2015). I det öppnas en möjlighet för formella avsändare att engagera dessa människor och fånga upp deras önskemål och åsikter i en medborgardialog. Sommargågatan på Friisgatan är, enligt Einarsson², ett exempel på detta där kommunen hela tiden har fört en dialog med boende och näringsidkare på gatan för att sedan förändra gestaltningen efter deras önskemål. Det är viktigt att

¹Dan Stenqvist, initiativtagare Pumptrack i Djupadal, intervju 2018-10-05.

²Elin Einarsson, landskapsarkitekt Malmö stad, intervju 2018-11-06.

poängtera att det är just den tillfälliga aspekten i projektet som har möjliggjort och underlättat för medborgardialogen, och inte hur platsen är rumsligt utformad. Hade Friisgatan gjorts om till gångata permanent direkt, menar Einarsson¹ att det inte hade varit möjligt att genomföra förändringar lika enkelt. Att ett projekt rubriceras som tillfälligt bidrar också till att medborgarna känner att de har en större möjlighet att påverka utfallet på ett helt annat sätt än om det hade rubricerats som permanent (Lydon & Garcia 2015).

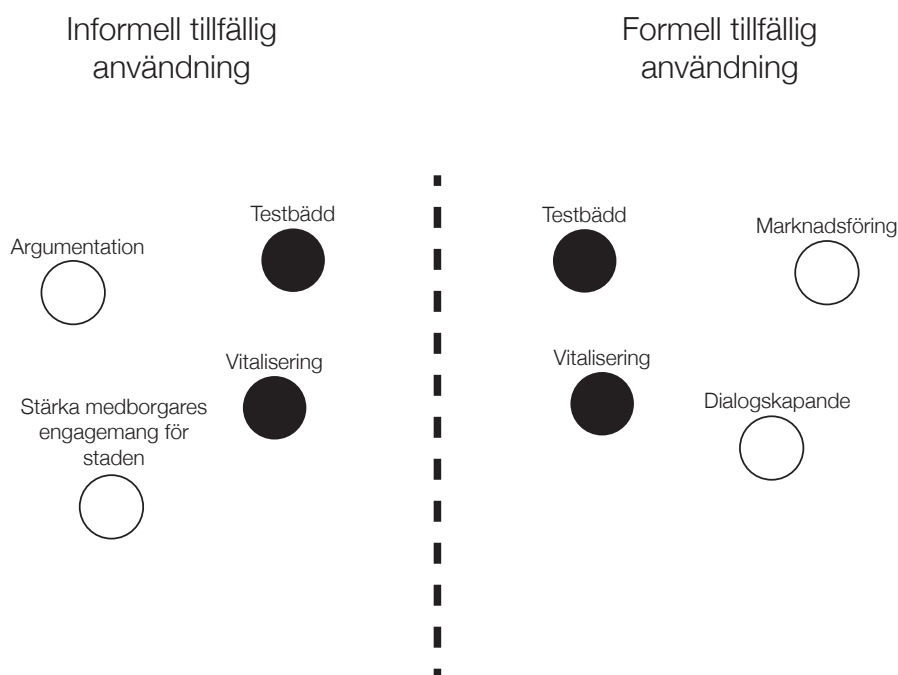

Fig. 25. Diagram över de potentialer de två typerna av tillfällig användning besitter.

4.3 EN NY KATEGORISERING AV TILLFÄLLIG ANVÄNDNING

Uppsatsens resultat visar att även om den ursprungliga tillfälliga användningen som är initierad av informella aktörer delar vissa kvaliteter och potentialer med den formella diton, så finns det också väsentliga skillnader. För att skapa en större förståelse för tillfällig användning föreslår vi därför en ny kategorisering av fenomenet, då vi anser tillfällig användning bör ses som två olika fenomen beroende på om det är initierat informellt eller formellt. Arbetet har dock också visat att det ibland är svårt att identifiera vilken typ den tillfälliga användning skall definieras som, då det kan finnas både informella och formella aktörer involverade i samma projekt. Det finns således en typ som ligger mellan informell och formell, som benämns som semiformell. Vi föreslår tre begrepp som presenteras i diagrammet på följande sida: *formell tillfällig användning*, *informell tillfällig användning* samt *semiformell tillfällig användning*.

¹ Elin Einarsson, landskapsarkitekt Malmö stad, intervju 2018-11-06.

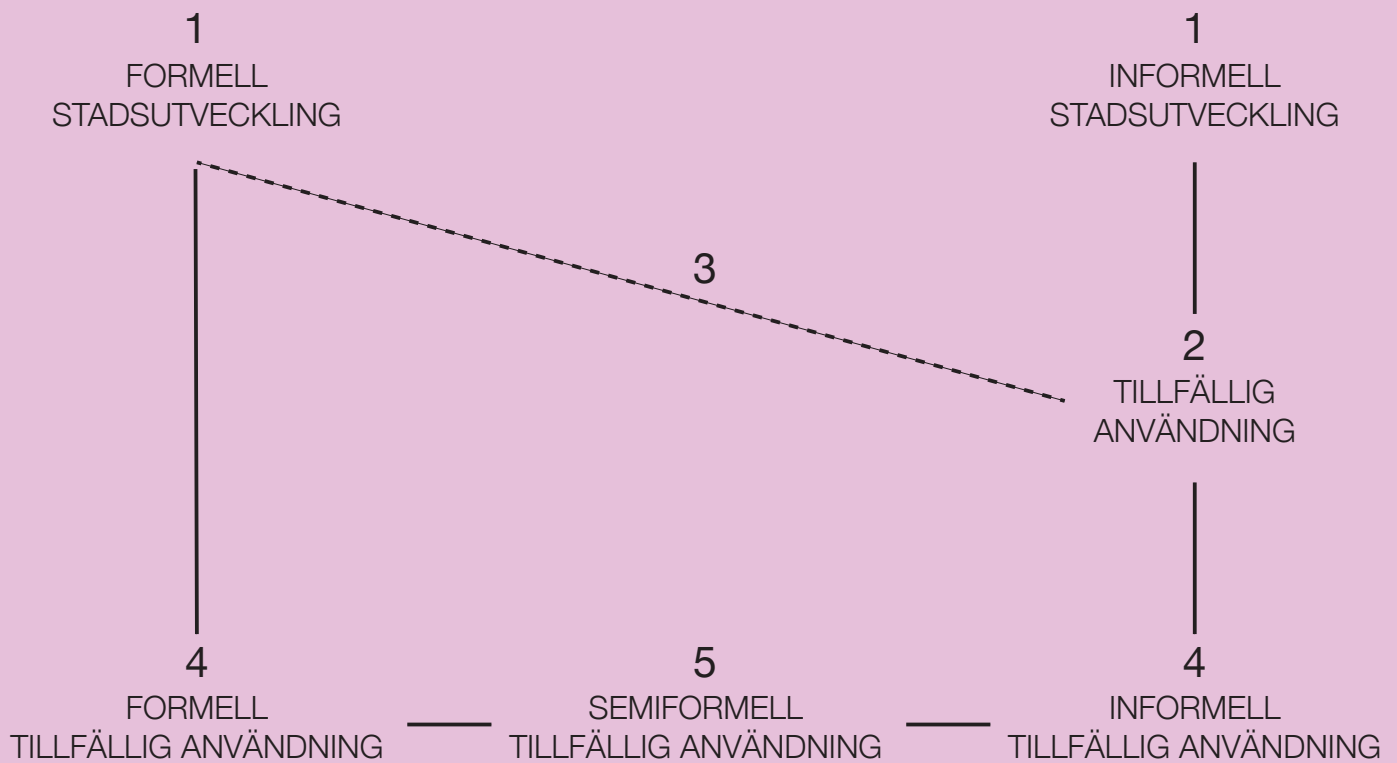

Fig. 26.

1. Diagrammet visar att det finns två olika typer av stadsutveckling, formell och informell, som i litteraturstudien beskrivs med hjälp av Wikström (2017). Formell stadsutveckling representerar den traditionella planprocessen som bedrivs av en stat eller kommun, medan informell stadsutveckling representerar alla de andra krafter och aktörer som oplanerat påverkar stadsutvecklingen.
2. Tillfällig användning har traditionellt sett varit en metod som informella avsändare använder för att kunna genomföra sina idéer. Tillfällig användning har alltså varit en produkt av den informella stadsutvecklingen.
3. Samtidigt har den formella stadsutvecklingen börjat intressera sig för fenomenet och initierar tillfälliga användningar i egen regi. Med stöd i Diedrich teorier om översättningsprocessen menar vi dock att detta inte kan bli samma typ av tillfällig användning som den informella typen. Översättningsprocessen innebär att fenomenet går ifrån något, till något annat (Diedrich, 2013).

4. Resultatet av uppsatsen visar att dessa två typer av tillfälliga användningar skiljer sig åt, vilket är ett argument för att de också skall benämnas som två olika typer av fenomen: formell tillfällig användning och informell tillfällig användning. I den förstnämnda rubriceringen återfinns alla de typer av tillfälliga användningar som både initieras och drivs av en formell avsändare som i ett svenskt perspektiv oftast betyder en kommun. I informell tillfällig användning återfinns således de tillfälliga användningar som initieras och drivs av medborgare utan att projektet innehåller några sanktionerade aspekter, som exempelvis ekonomiskt stöd. För att koppla till fallstudien definieras Sommargågata på Friisgatan som en formell tillfällig användning och Pumptrack i Djupadal som en informell. Båda typerna har betydelsefull potential att verka som en del i stadsutvecklingen.
5. Emellertid kan också en tredje typ av kategori identifieras: semiformell tillfällig användning. Rubriceringen syftar på tillfälliga projekt som innehåller både formella och informella aktörer som stöttar varandra. Typen bygger på en närmare relation mellan formell och informell stadsutveckling, och den formella planeringsprocessen bör innehålla strategier för att underlätta och uppmuntra informella aktioner utan att varken utnyttja eller utveckla dem i egen regi.

Kategoriseringen grundar sig i arbetets resultat som visar att tillfällig användning förändras i transformeringen från informell till formell. När tillfällig användning formaliseras riskeras vitala demokratiserings- och ”gör det själv”-aspekter att gå förlorade. Det innebär att de olika typerna inte bör rubriceras likadant. Genom den nya kategoriseringen vill vi uppmärksamma detta, och föreslå nya sätt att se på fenomenet.

Det finns en enorm kreativ potential bland medborgarna i en stad, och de semiformella tillfälliga användningarna kan bidra till en mer trovärdig demokratisering av den traditionella planeringsprocessen. Tillfällig användning bör inte endast ses som ett experimentellt och trendigt verktyg i planeringsprocessen, det bör värderas högre än så (Fabian & Samson 2016). Fenomenet adresserar medborgarens rätt till staden, och under rubriceringen semiformell tillfällig användning kan det betyda rätten att tillsammans skapa staden.

I litteraturstudien beskriver Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) en rad strategier som i sammanhanget är lämpliga att inspireras av. Strategierna Möjliggöra och Initiera beskriver en medlare som verkar för att lokalisera och underlätta privata initiativ, vilket bör kunna vara ett användbart arbetssätt. För att det skall kunna kategoriseras som en semiformell tillfällig användning är det dock viktigt att detta görs, utan att på något sätt utnyttja eller överta användningen. Initiativtagaren bör både initiera och slutföra projektet i egen regi för att säkerställa att ingenting går förlorat. Även strategin Stödja handlar om att handleda privata initiativ med aspekter rörande exempelvis markägande och ekonomi utan att direkt involvera sig i användningen, vilket bör förespråkas.

[...] THE FUNDAMENTAL THOUGHT IN ARCHITECTURAL MASTER PLANNING MUST BE RETHOUGHT TO ALLOW FOR DIY ACTIVISM TO BE INTEGRATED AS AN EQUAL PARTNER IN THE PLANNING PROCESS.

(Fabian & Samson 2016, s.182)

Den tillfälliga användningen skall inte ersätta den formella planeringsprocessen, utan med hjälp av semiformella tillfälliga användningar kan den formella och informella stadsutvecklingen hjälpa varandra. Det är viktigt att den tillfälliga användningen inte bara blir en marginell företeelse i processen och används i marknadsföringssyfte, utan att påverka den slutgiltiga utformningen. Fabian och Samson (2016) poängterar också detta, och menar att det formella och det tillfälliga bör värderas lika i planeringsprocessen. Detta kan göras genom att arbeta med mer processorienterade översiktsplanen där vissa ytor i staden lämnas oprogrammerade för att kunna facilitera tillfälliga användningar. Tonvikten i semiformella tillfälliga användningar ligger i att uppmuntra och underlätta för fenomenet, vilket innebär att de ursprungliga kvaliteterna kan bevaras.

5.1 TILLFÄLLIG ANVÄNDNING SOM KATALYSATOR I EN GENTRIFIERINGSPROCESS

Tillfällig användning har historiskt sett använts mångt och brett, med många olika syften. Ibland har det varit en direkt nödvändig konsekvens av hemlöshet, ibland som en politisk aktion och andra gånger har det uppkommit av det enkla skälet att en medborgare använder en plats för att praktisera ett intresse.

Samtida sociala och ekonomiska trender har emellertid resulterat i ett ökat intresse för att nyttja tillfällig användning som en strategisk metod inom den formella stadsutvecklingen. Det anses kunna ha både kulturella och ekonomiska förtjänster, något som vår litteraturstudie stärker. Liknande slutsats kan dras av projektet Sommargågata på Friisgatan, i vår fallstudie. Där vittnar utvärderingen av projektet att de näringsidkare som finns på gatan har fått ökade kundflöden och intäkter under perioden som projektet var aktivt. Trots denna ekonomiska vinning, och att implementeringen av tillfällig användning kan bidra till ökat stadsliv och fastighetsvärden, så skriver Ruoppila och Lehtovuori (2012) att tillfällig användning inte skall beskrivas som en katalysator för en gentrifieringsprocess: *Although one central motivation is rise of real estate values, temporary uses are not just another gentrification story* (Ruoppila & Lehtovuori, 2012 s. 48). Deras centrala argument för detta påstående är den tillfälliga användningens bakgrund inom informella sammanhang, och att fenomenet snarare kan bidra till nya publika platser och uppmuntra "bottom up"-perspektivet (Ruoppila & Lehtovuori, 2012). Tankegångarna är intressanta, och klart är att fenomenets ursprung i informella sammanhang är en viktig komponent. Det går dock att argumentera för att påståendet är något förenklande.

I vår litteraturstudie diskuteras drivkrafterna bakom ursprunget till tillfällig användning. Lefebvres begrepp *oeuvre* representerar i sammanhanget synen på staden som en öppen och demokratisk process, där medborgarna är medskapare snarare än bara åskådare. I den kontexten går det att se den informella tillfälliga användningen som en slags reaktion eller motpol till den formella planeringsprocessen, och ett hypotetiskt scenario kan målas upp. En tillfällig användare som i grunden är kritisk till den formella planeringsprocessen, och vill vara medskapare till sin egen stad, bestämmer sig för att initiera en tillfällig användning av en outnyttjad plats. Denna outnyttjade plats ligger kanske i stadens periferi, ett område som på sikt är intressant för kommunen att genomföra framtida exploateringar på. Exakt vad den tillfälliga användningen består av är i sammanhanget inte det viktiga, utan det vitala är vilka långsiktiga konsekvenser det kan föra med sig. Den tillfälliga användning blir ett populärt inslag i stadsbilden, och den tidigare outnyttjade tomten fylls helt plötsligt med liv och rörelse. En av de viktigaste komponenterna i en fungerande

stad är stadslivet mellan husen, och många stadsbyggnadsstrategier vid nybyggnationer har en strategi eller åtminstone en önskan att plantera något typ av liv och rörelse i samband med att nybyggnationerna genomförs. Resultatet av detta scenariot är att kommunen (som representerar den formella stadsutvecklingen) har fått hjälp med att lokalisera en möjlig plats för framtida exploateringar. Den tillfälliga användningen som initierades som en motreaktion på den formella stadsutvecklingen, har omedvetet hjälpt det den är kritiskt mot på traven.

Diskussionen kring gentrifiering är komplex och inget som vi nödvändigtvis lägger någon värdering i, men formella aktörer kan ofta vara positiva till utvecklingen då fastighetsvärden höjs och staden kan ses som mer attraktiv. En intressant aspekt är att tillfällig användning kan fungera en katalysator för en gentrifieringsprocess, som de formella aktörerna själva initierar.

Referensprojektet Carlsberg byen är i det sammanhanget ytterst relevant. Stadsdelen har utvecklats med hjälp av tillfälliga användningar och kulturella verksamheter med syftet att skapa en identitet och “buzz” för stadsbyggnadsprojektet.

THE DREAM SCHEME IS AS FOLLOWS: DEVELOPER HELPS ARTISTS MAKE ART – ARTISTS HELP DEVELOPERS CREATE ATTRACTIVE AREA – ATTRACTIVE AREA DRAWS WELL-OFF BUYERS FOR PREMISES – DEVELOPERS MAKE PROFIT.

(Stubbe Østergaard, 2013)

De tillfälliga användningar är inte en integrerad del av projektet i ett långsiktigt perspektiv, det är endast där för att fylla en tillfällig funktion under tiden som stadsdelen byggs upp. De fungerar i sammanhanget endast som strategiska objekt, och det “bottom up”-perspektiv som finns i informell tillfällig användning är inte närvarande. När stadsdelen är färdigställd kommer inte de tillfälliga användningarna i området finnas kvar, och det finns också en överhängande risk att de kulturella verksamheterna måste flytta ut när de inte längre erbjuds de förmånliga hyresvillkoren som möjliggjorde deras närvaro från första början. Detta skeende skulle således kunna kategoriseras som en gentrifieringsprocess, och i projektet Carlsberg byen användes det som en strategisk metod för att utveckla en stadsdel. Även om tillfällig användning i sig, precis som Ruoppila och Lehtovuori (2012) skriver, inte nödvändigtvis är ännu ett exempel på en gentrifieringsprocess, så menar vi att dess långsiktiga konsekvens absolut kan sorteras in i den typen av fack. När formella delar av stadsutvecklingen får upp ögonen för tillfällig användning kan det innebära att de själva skapar sig ett verktyg för att inleda en gentrifieringsprocess.

5.2 GENERELL REFLEKTION

Den föreslagna kategoriseringen av tillfällig användning är en teoretisk modell, vars verkningsgrad i praktiken kanske kan ifrågasättas. Frågan är om det egentligen spelar så stor roll hur vi benämner fenomenet? Oavsett om det initieras informellt eller formellt så är det i ordets rätta bemärkelse tillfällig användningar.

Vi vill dock poängtera det faktum att tillfällig användning historiskt sett har varit ett sätt för medborgare att uttrycka sin rätt till staden, skicka politiska signaler till samhället och kanske framförallt ett sätt att påverka utformningen av sin närmiljö. Detta bör därför inte blandas ihop med marknadsföringsmetoder för lyxiga lägenheter, eller strategiska verktyg för att starta en gentrifieringsprocess. Genom att benämna det som två olika fenomen, distanserar vi det också som de två olika skeenden det faktiskt är.

Uppsatsen visar också vilka potentialer det faktiskt finns för tillfällig användning som en del i både den informella och formella stadsutvecklingen. Inte minst för de formella aktörerna som fenomenet är aningen nyare för. Det finns fortfarande mycket att lära om fenomenet och en större förståelse för tillfällig användning kan underlätta för implementering av det, vilket bör ligga i allas intresse.

Med vår bakgrund i åtanke hade vi redan på förhand en uppfattning om vad tillfällig användning är för något, och vilka styrkor det kan besitta. Det har säkerligen påverkat uppsatsen, som också huvudsakligen har fokuserat på fenomenets potentialer och dess positiva konsekvenser. Med det sagt har vi hela tiden försökt förhålla oss neutrala och transparenta, och vi anser att det därför är relevant att nämna att det förstås också finns vissa risker när tillfällig användning implementeras. En sådan risk kan vara den osäkerhet som rubriceringen tillfälligt kan innebära. I vissa fall är det en kortsiktig lösning, vilket kan medföra en oro kring vad som händer när användningen försvinner. Det finns många exempel på lyckade implementeringar av tillfällig användning, men det finns såklart inga garantier för att den kommer att fungera. Fenomenet är, som mycket annat i stadsrummet, beroende av sin kontext.

5.3 METODKOMMENTAR

Det är viktigt att vara medveten om att varje val som har tagits under arbetets gång har påverkat uppsatsens utfall. Större beslut som val av metod eller projekt att studera i fallstudien, men också mindre val som vilka frågor som ställts under intervjuerna. Vi har hela tiden strävat efter att ta dessa beslut på ett sätt som tar oss närmare svaren på arbetets frågeställningar. Det går såklart att

ifrågasätta beslutet om att använda fallstudie som angreppssätt eftersom varje projekt i viss mån är unikt och att det därför är svårt att dra generaliseringar utifrån dem. Den slutgiltiga diskussionen om arbetets frågeställningar baseras dock också på litteraturstudien, och kombinationen av dessa metoder innebär att resultatet anses vara trovärdigt. Andra beslut som kan ha påverkat fallstudiens utfall är tidpunkterna för när platsbesöken genomfördes samt valet av intervjupersoner. Platsbesöken genomfördes under korta tidsrum, vilket oundvikligen gör slutsatserna en aning begränsade. Intervjupersonerna värnar om sina egna projekt vilket kan göra utfallet av intervjuerna en aning subjektiva, men i egenskap av initiativtagare för respektive projekt besitter dem också en kunskap som inte skall undervärderas.

Fallstudiens projekt undersöktes under perioden de var aktiva, vilket var en förutsättning för att studien skulle kunna genomföras. Årets upplaga av projektet Sommargågata på Friisgatan avslutades också under tiden detta arbete skrevs, vilket innebar att vi även kunde ta del av en utvärdering av projektet. Pumptrack i Djupadal är dock i skrivande stund fortfarande aktivt, och varken vi eller de aktörer som är inblandade i projektet vet hur det kommer att sluta. Det hade varit intressant att ha ett "resultat" på den tillfälliga pumptracken, då det säkerligen hade påverkat diskussionen om hur kommunen förhåller sig till informella tillfälliga användningar.

5.4 AVSLUTANDE REFLEKTION

Vi har med denna uppsats undersökt potentialerna med tillfällig användning, och problematiserat fenomenets transformering från informella aktioner till att fungera som ett verktyg i kommundrivna planeringsstrategier. Fenomenet har potential för att vara en värdefull del av stadsutvecklingen oavsett om det är informellt eller formellt, men vissa aspekter riskerar att gå förlorat i transformeringen. Genom att arbeta med semiformella tillfälliga användningar tror vi att transformeringen kan underlättas, vilket kan innebära att kommunen och medborgarna kan närma sig varandra, och tillsammans skapa staden.

Vi har dragit flera viktiga lärdomar av vårt arbete, men den som främst påverkat oss är synen på stadsutvecklingen som en gemensam process. I våra framtida roller som landskapsarkitekter bär vi med oss det, och kommer att arbeta för att den aspekten också realiseras i praktiken; kanske med hjälp av tillfällig användning.

Fig. 27

KÄLLFÖRTECKNING

PUBLICERAT:

Bishop, P. och Williams, L. (2012) *The Temporary City*. London; New York: Routledge

Denscombe, M. (2017) *Forskningshandboken - För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Maidenhead: Open International Publishing

Diedrich, L. (2013) *Translating harbourscapes - Site-specific design approaches in contemporary European harbour transformation*. PhD Thesis, University of Copenhagen: Copenhagen

Eco, U. (2003) Mouse or rat- translation as negotiation. I Diedrich, L. (2013) *Translating harbourscapes - Site-specific design approaches in contemporary European harbour transformation*. PhD Thesis, University of Copenhagen: Copenhagen

Gatukontoret (2017) *Utvärdering av åtgärder på Friisgatan*. Malmö stad: Malmö

Landry, C. (2000) *The creative city: a toolkit for urban innovators*. London: Earthscan. I Bishop, P. och Williams, L. (2012) *The Temporary City*. London; New York: Routledge

Lefebvre, H. (1968) *Le Droit à la ville*. Paris: Éditions Anthropos. I Mitchells, D. (2003) *The right to the city - social justice and the fight for public space*. New York: Guilford Publications

Lehtovuori, P. och Ruoppila, S. (2012) Temporary uses as means of experimental urban planning. *Serbian Architectural Journal*. vol. 4 ss. 29-53

Lydon, M. och Garcia, A. (2015) *Tactical urbanism- short-term action for long-term change*. Washington; Covelo; London: Island Press

Mitchells, D. (2003) *The right to the city - social justice and the fight for public space*. New York: Guilford Publications

Nowak, J (2007) Creativity and neighbourhood development- Strategies for community investment. I Bishop, P. och Williams, L. (2012) *The Temporary City*. London; New York: Routledge s. 164

Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst - the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers

Zimm, M (2016) *Tillfällig arkitektur ger plats för kultur- Rumsskapande händelser och gemenskapande platser*. Stockholms stads kulturförvaltning: Stockholm

TIDNINGSARTIKLAR:

Celander, M. (2018) *Snart försvinner deras hemmagjorda bana*. Lokaltidningen Malmö. Tillgänglig: http://malmo.lokaltidningen.se/nyheter/2018-10-21/-Snart-försvinner-deras-hemmagjorda-bana-3348532.html?fbclid=IwAR3ZPKjVYtvWb6VCia4U7V2R_kTfkpp7I_le8zp_umPaPk_j3KIcS3TO4Bo [2018-10-31]

Gillberg, J (2015) *Malmö's hetaste gata. Vinnaren är...* Sydsvenskan. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2015-10-15/malmos-hetaste-gata-vinnaren-ar> [2018-10-12]

Stubbe Østergaard, J. (2013) *Carlsberg City, Copenhagen – brewing real urbanity*. Tillgänglig: http://www.arterritory.com/en/lifestyle/architecture/2262-carlsberg_city,_copenhagen_brewing_real_urbanity/?fbclid=IwAR1sQosH_J9wEF7s2pEXy3y70_EwABHydbBNKQD-QG3VdYfjPEy2E5Rqu_fk [2018-11-05]

Wikström, T. (2017) *Informell stadsutveckling*. Plan. Tillgänglig: <http://www.planering.org/plan-blog/2017/8/24/informell-stadsutveckling> [2018-09-14]

INTERNET:

Anja D (2017) *Behålla Friisgatan som gågata ÅRET OM*. Tillgänglig: https://malmo.flexite.com/malmo_fp/#/listview/3GLM/detailsView/2103 [2018-10-24]

Carlsberg Byen (u.å.) *Om carlsberg byen p/s*. Tillgänglig: <https://www.carlsbergbyen.dk/om-os/omcarlsbergbyen> [2018-12-03]

Critical Concreat (2010) *Guerrilla architecture*. Tillgänglig: <https://criticalconcrete.com/guerrilla-architecture/> [2018-10-23]

Dan Stenqvist (2018) *Bygga pumptrack i Djupadal!* Tillgänglig: https://malmo.flexite.com/malmo_fp/#/listview/3GLM/detailsView/2246 [2018-09-13]

Fabian, L. och Samson, K. (2016) Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*. vol. 9:2, ss. 166-184, DOI: 10.1080/17549175.2015.1056207

Frisk, R. Louile, J. & Frisk, J. (2014) *Temporary use 2.0- a tool for planning and developing the new urban context*. Tillgänglig: <https://www.arkilab.dk/publications-2/> [2018-12-20]

Gov.UK (u.å.) *Squatting and the law*. Tillgänglig: <https://www.gov.uk/squatting-law> [2018-10-12]

Instagram (u.å.) *djupadalpumptrack* Tillgänglig: <https://www.instagram.com/djupadalpump-track/> [2018-09-15]

Malmö stad (2017) *Cykelåret 2017 Malmö* Tillgänglig: <https://malmo.se/download/18.5c-6f59e616436ac201f19a3f/1534492818854/cykelbokslut+2017.pdf> [2018-10-12]

Nationalencyklopedin (u.å.) *Gentrifiering*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/gentrifiering> [2019-01-02]

Unisport (u.å.) *Pumptrack*. Tillgänglig: <https://www.unisport.com/sv/pumptrack> [2018-09-13]

Urgent agency (u.å.) *Carlsberg byen- activating a neighbourhood in the making* Tillgänglig: <https://urgent.agency/carlsberg/> [2019-01-03]

MUNTLLIG:

Dan Stenqvist. Personlig kommunikation. Initiativtagare (2018-10-05)

Elin Einarsson. Personlig kommunikation. Landskapsarkitekt på Malmö stad (2018-11-06)

FIGURFÖRTECKNING

Fig. 1: [Diagram] Producerat av författarna

Fig. 2: [Karta] Ursprung: Google Maps. Editerad av författarna

Fig. 3: [Foto] Formsgaard, P. (2010) Mere liv på Carlsberg. <https://www.magasinetkbh.dk/indhold/mere-liv-pa-carlsberg> [2019-01-14]

Fig. 4: [Foto] Ørskov, J. (2010) Nye bobler på Carlsberg. <https://www.magasinetkbh.dk/indhold/nye-bobler-pa-carlsberg> [2019-01-14]

Fig. 5: [Foto] Gonon, S. (u.å) Carlsberg - ny tap plads <https://www.arkitekturbilleder.dk/bygning/carlsberg-ny-tap-plads-under-halvtaget-midlertidigt-byrum/> [2019-01-14]

Fig. 6: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 7: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 8: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 9: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 10: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 11: [Diagram] Oswalt, P. Overmeyer, K. och Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst, the*

power of temporary use. Berlin: Dom Publishers. Editerat av författarna

Fig. 12: [Karta] Ursprung: Google Maps. Editerad av författarna

Fig. 13: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 14: [Karta] Producerad av författarna

Fig. 15: [Foto] Instagram (2018) djupadalpumptrack Tillgänglig: <https://www.instagram.com/djupadalpumptrack/> [2018-09-15]

Fig. 16: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 17: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 18: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 19: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 20: [Karta] Producerad av författarna

Fig. 21: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 22: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 23: [Foto] Producerat av författarna

Fig. 24: [Diagram] Producerat av författarna

Fig. 25: [Diagram] Producerat av författarna

Fig. 26: [Diagram] Producerat av författarna

Fig. 27: [Bild] (2016) <http://www.youbryggudden.se/youbryggudden/tillfalligt-avbrott/> [2018-09-17]

ARBETSFÖRDELNING

Arbetet med uppsatsen har fördelats jämt mellan oss. Även om det initialt fanns delar av arbetet som en person lade större vikt i har det under tidens gång förändrats så pass mycket att det inte längre går att särskilja vem som har gjort vad. Skrivandet skedde oftast tillsammans, och det har inte funnits någon prestige i att ändra eller ta bort delar som den andra personen initialt skrivit. Samarbetet mellan oss har fungerat utmärkt, och om några meningsskiljaktigheter uppstod redde dessa ut i samförstånd.

BILAGOR

BILAGA 1.

Intervjuunderlag - intervju med Dan Stenqvist, initiativtagare för Pumptrack i Djupadal.

2018-10-05.

- Hur startade hela projektet med pumptrack-bygget i Djupadal?
- Vad hade ni för visionsbild för banan när ni började bygga?
- Hur mycket visste ni om grusplanens befintliga funktion, markägande och framtid?
- Hur påverkas projektet av det faktum att pumptracken är byggd på kommunens mark?
- Har pumptracken använts och utvecklats på samma sätt som ni initialt tänkte? (vision vs verklighet)
- Har pumptracken ett större "taktiskt" syfte än att det är en bra plats att cykla på?
- Ser du pumptracken som en temporär eller permanent bana?

BILAGA 2.

Intervjuunderlag - intervju med Elin Einarsson, projektledare för Sommargågata på Friisgatan.

2018-11-06.

- Hur startade hela projektet med att göra Friisgatan till en sommargågata?
- Vad hade ni för visionsbild för gatan innan projektet inleddes?
- Vilken är gatans ursprungliga funktion, och vilka argument finns det för att omforma den?
- Hur viktig är de fysiska interventionernas utformning i förhållande till målet med sommargågatan?
- Hur ser dialogen med verksamheterna ut?
- Får de boende också tycka till?
- Har gatan använts och utvecklats på samma sätt som ni initialt tänkte? (vision vs verklighet)
- Har sommargågatan ett "taktiskt" syfte i ett större perspektiv?
- Vilka reaktioner har ni fått på projektet, hur ser utvärderingen ut?
- Hur arbetar malmö stad med tillfällig användning som ett verktyg i er planeringsprocess? Varför? Andra exempel?
- Varför tror du att kommuner har börjat jobba på det här sättet?
- Hur ser ni på osanktionerade initiativ i stadsrummet? Hur förhåller ni er till det, och hur arbetar ni med att utnyttja/avvärja dem?
- Hur skiljer sig den tillfälliga användningen ni (kommunen) initierar och den som initieras av privatpersoner och tillhör den informella stadsutvecklingen?